SÖRMLANDSLÅTEN

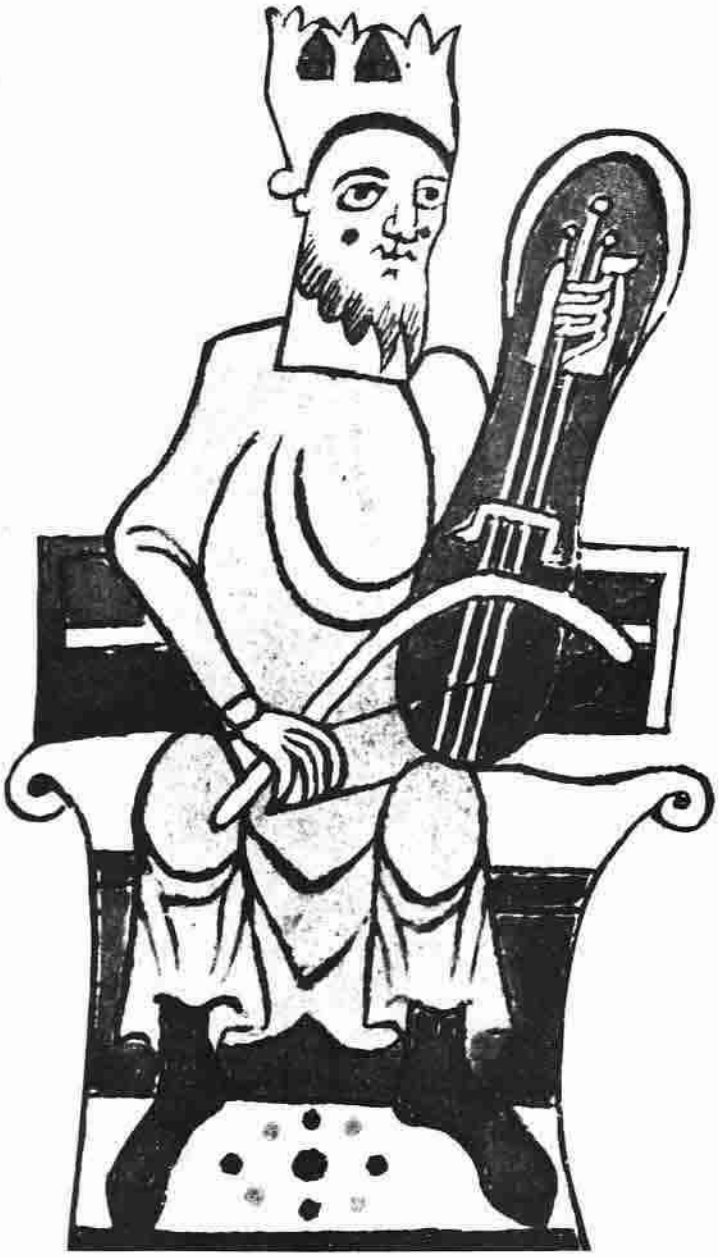

NR 1 1975

UR INNEHÅLLET:

Spelmansförbundet 50 år
Engelskor
Gullik Falk
Breflådan
m.m.
m.m.

Engelska

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND • SÖRMLÄNDSKA UNGDOMSRINGEN

1.	Innehåll	
2.	Gratulation	Sture Nilsson
3.	Engelska	Henry Sjöberg
11.	Engelska danser på tyskt vis	Juno Boberg
15.	Ur protokollen 1925-49	Arne Blomberg
19.	Skivguiden	Lillemor Wennerström
20.	Saxat	
21.	Spelmän in memoriam	
22.	Breflådan	
24.	Gullik Falk och de tre spelen	Albin Scott
27.	Holger Andersson död	Gustaf Wetter
28.	Notiser och ordstäv	
30.	Bryngelssons notbok	
31.	Sommarens stämmor	

Redaktion:

Göran Berglund
Bo Björkman
Arne Blomberg
Birgitta Cammerud
Lennart Tysk
Lillemor Wennerström

Redaktionsadress:

c/o Blomberg, Holmfastvägen 8, 151 36 Södertälje. Tel. (0755) 64686

SÖRMLANDSLÅTEN distribueras till medlemmarna i Södermanlands Spelmanstörbund och Sörmländska Ungdomsringen. Utomstående kan göra en prenumeration på spelmansförbundets cirkulär (inklusive SÖRMLANDSLÅTEN) för ett år genom att sätta in kr 10:-- på postgiro 12 24 74 - 0, adress: Södermanlands Spelmansförbund, c/o Bo Classon, Södertälje. Skriv "Cirkulärprenumeration" på talongen.

Upplaga 1400 ex.

Utkommer 2 gånger per år

Gratulation

Man känner sej åtskilligt sönderbombad och full av vichyvatten i skallen då man ska tala om 50-åringen Södermanlands Spelmansförbund. Ändå känner jag inte till allt som hänt och händer av alla aktiviteter under åren så det blir helt en personlig snabb överblick.

Naturligtvis sneglar man på dagens styresmän och undrar om dom har samma optimistiska syn på sin situation som amerikanen som föll från 64:e våningen och sa när han kom till 5:e våningen: "Ja, hittills har det gått bra".

Men de styrande har nog inte haft några ekonomiska panikkänningar, spelmansförbundet har ju gått under epitetet, "Sveriges rikaste". Annars kan ordet "förbund" ha sina skuggor som stormjölkare av medlemsavgifter, och föra tanken till en finansministers uttalande: "Fåren kan man klippa då och då men man kan bara flå dom en gång".

Inte alls så hos dagens 50-års jubilar, under den tid som flytt har intet förbund visat en sådan generositet och omtänksamhet mot sina medlemmar (skulle möjligen vara Stockholms Spelmansgille).

I en tid då trovärdeskoefficienten kan anses som ett konglomerat flytande på luft vill jag nämna vad jag upplevat. Under mina år har gratis utdelats bortåt tusentalet låtar som häften, lösblad eller i tidningen "Sörmlandslåten", begivenheterna äro legio av spelstämmor, kurser och bidrag till alla deltagare "tio kronor för sveda och värk", som styrelsen kallade ersättningen då de klassiska köttbullarna och potatisen inte kunde ordnas.

Styrelsedelegaterna har aldrig sparat sej, dom har flugit på arbetsuppgifterna som ett koppel terrier. Då planerna är uppgjorda åker blåblusen på. Jag minns på 50-talet vid Djulö, då byggde dom en hel dansbana och vid nutida arbeten som vid den stora "Kringelleksveckan" var arbetena så omfattande att man sinsemellan använde sej av kommunikationsradio i bröstfickan.

Har övriga spelmansförbund någonsin rest stoder över spelmän, haft prinsar eller landshövdingar i sin medlemskader (prins Wilhelm och Hammarskjöld)?

"Enslingar" har heller inte glömts bort: "Sture, köp en blomma" till den eller den, på sjukhus, till jubilarer och vid dödsfall. Den gode Wetter kunde ringa en kväll; "Sture, du måste hjälpa mej med 10 - 12 ålänningar som ska vara med på Nyköpings Gästabud, du hittar dom på Skeppsbron kl 8.00 i morgon bitti."

Om styrelsens aktivitet kan vi få ett exempel på då nuvarande styresmannen Blomberg på ett årsmöte som Sveriges Spelmäns Riksförbund hade på Skansen. Han hade tittat på affärerna för SSR:s årsredogörelse; "Riksförbundets aktivitet kan vi avläsa på portokostnaderna, det Riksförbundet betalat på ett helt år, har vi i Sörmland gjort av med på en månad."

Men så händer det också saker. Nyköping, Katrineholm, Södertälje, Malmköping och många andra spelmanslag i länet har täta kontakter om allt som tilldrar och händer.

Spelkurser och danskurser, det senare är Henry Sjöbergs avdelning här har han gjort ett arbete som tilldelat honom flera utmärkelser och gjort hans namn känt genom dagspressen. Den numera eleganta tidningen "Hembygden" (som slutat prata illa om spelmännen) torde gå miste om en stor medarbetare som kunde tillföra sina spalter nytt sakkunnigt stoff. (Ungdomsringen torde rent av tack vare Henrys arbete på behörig ort ompröva sin ställning som kulturorgan och därmed behörig bidragsersättning.)

Omkring Sveriges äldsta spelmansförbund susar det av historiska namn på begivenheter; Julita eller Djulö, dit Wetter dirigerat fyra danskar blåsande i bronshorn från bronsåldern, uppgrävda i en torvmosse i Danmark, Flenmo, och Stenhammar där prins Wilhelm ville ha spelmännen varje midsommar, Oppsa kulle, där kungen klappade takten.

Kors och tvärs genom Sverige har styrelsen ordnat bussar - kostnadsfritt - det har bara varit "tuta och kör". En jubileumsföljetong från alla protokoll av årsmöten och större händelser under 50 år, vore nog bättre än dessa utblickar av en amatör på utkanten av synfältet.

Första gången jag råkade Gustaf Wetter står han ensam och spelar för 10 - 12 danspar på en skolgård i Ekebyborna (Östergötland) 1943.

Arne Blomberg träffade jag på 1950-talet i Maria skola då han var i Stockholm och studerade. Första gången han hoppade in bland storgubbarna tycktes han vara rena storspelmannen.

Henry Sjöberg var inte gammal då Wetter 1955 presenterade honom på Julita. Han kan mera om folkmusik än de flesta spelmän, trots att dansen är hans mammas gata.

Så har vi spelmännen som alla äro så hjärtans kamratliga och vänliga att man blir som hemma ibland dom, dom har inte det leende den dödsdömde mördaren i USA hade då fängelsedirektören frågade: "Så till sist, kan jag göra er en sista tjänst?" "Ja, håll mej i handen."

Leve
Södermanlands Spelmansförbund,
den framåt 50-åringen!

Sture Nilsson, Tre Rosor.

Engelska

Henry Sjöberg

Bakgrunden

Om jag skall definiera vad "engelskor" egentligen är, skulle jag säga: engelska danser dansade på svenskt vis....

Dansformen lanserades i Europa vid mitten av 1600-talet. Då utgavs i London dansböcker med titeln: The English Dancing Master or, Plaine and easie Rules for the Dancing of Country Dances, with the Tune to each Dance. Första upplagan kom ut 1651 och innehöll 105 danser.

Boken kom ut i sammanlagt 18 upplagor, den sista troligen utgiven 1728. Dessutom utkom 1696 och 1698 två upplagor av: The second part of the Dancing Master.

I fyra upplagor mellan åren 1713 och 1728 utkom: The Dancing Master, volume the second, Or, Directions for Dancing Country Dances with the Tune to each Dance, for Violin or Haut-boy, containing 200 Dances, Danc'd at Court and other Public Places, 50 of which were never before printed.

1719 och 1726 utkom så en samlingsvolym under titeln: The Dancing Master or, Directions for Dancing Country Dances, with the Tunes to each Dance for the Treble-Violin. The Complete Set of 3 Vols., containing 918 of the Choicest Old and New Tunes now used at Court, and other Public Places.

De här utgåvorna blev populära, inte enbart i England utan även i övriga Europa. Det bör betonas, även om det framgår av titelbladen till böckerna, att detta var danser som man dansade vid hoven. Det var alltså folkdanser som tagits upp av engelska hovet och naturligtvis stiliserats. Men det var i första hand dessa danser som spreds över Europa och de togs välvilligt upp av folket på landsbygden.

Uppställningsformerna varierar. I den första upplagan är uppdelningen följande:

1 tretur
(tre personer)

8 fyrturer
(fyra personer)

3 squares
(dansarna uppställda på fyrkant, vanligen 4 par)

14 rounds
(ringdanser, vanligen för så många som vill vara med, "rounds for as many as will")

79 longways
(linjedanser, dvs två linjer vända mot varandra, pojkarna i en linje och flickorna i en)

Populäriteten medför naturligtvis även den förändringar av dansformen. I Frankrike ändras den helt. Med utgångspunkt från framförallt "longways" skapas en dansform som vi i senare tid benämner enkel kadrilj, dvs 4 par uppställda i fyrkant.

Men det som framförallt förändrar dansformen är bruket ute bland folket. Där slipas många "onödigheter" bort och betecknande är att - även om man kan ana sig till vilken dans som varit den ursprungliga förebilden - de folkliga danserna visar mer samhörighet med de ursprungliga danser, på vilka de engelska dansmästarna byggde sina "country dances", än med den stiliserade formen. Man kan naturligtvis tänka sig möjligheten att det man dansar bland folket är dessa ursprungliga danser, men spridningen tyder på en mycket starkare påverkan än den som kan ske genom de sekundära spridningsvägarna, dvs befolkningsgrupper med kontakt över gränserna, t.ex. sjömän.

Engelskor i Sverige

I Sverige förekommer engelskor av samtliga typer som finns omnämnda i den första upplagan av The English Dancing Master.

Företrädesvis uppträder de i kustlandskapen. Endast i undantagsfall finner man några lämningar av dansformen längre in i landet. De idag bäst representerade landskapen är Bohuslän, Skåne och Södermanland. Troligtvis beror detta till en stor del på intresserade upptecknare och betecknar med all säkerhet inte det rätta förhållandet vad beträffar dansformens förekomst förr i tiden.

Uppteckningar finns - förutom från de redan nämnda landskapen - även från Blekinge, Småland och Norrbotten. I Nordiska Museets frågelista finns även omänmnanden från Halland och Östergötland.

De vanligaste formerna är fyrtur och sextur, dvs danser med fyra eller sex personer. I Skåne förekommer dessutom tretur och Södermanland en ringdans.

Det förefaller som om dansen var populärast under delar av 1700-talet och 1800-talet. Under slutet av 1800-talet ersätts dansformen av framförallt en annan dans från samma region, nämligen schottis.

Det har från vissa håll framförts teorier om att engelskan skulle ha sitt ursprung i den modedans som kallas anglaise och som konstruerades i början av 1800-talet. Personligen tror jag inte på detta, huvudsakligen av tre orsaker:

1. Uppställningsformen
2. Dansinnehållet
3. Musiken

1. Uppställningsformen visar ett direkt samband med de äldre formerna. I anglaise förekommer enbart två linjer och då inte för ett visst antal par, som i t.ex. sextur, utan för så många som vill.

2. Dansinnehållet är för de uppteckнade engelskorna gemensamt. De innehåller utan undantag ring, figuré och slinger eller omdansning. Anglaisen innehåller dessutom flera av den franska kontradansens turer, t.ex. stjärna, ombyte av plats m.m.

3. Musiken behandlas i ett speciellt kapitel, men så mycket kan sägas som att anglaisen bygger på fransk modemusik från tidigt 1800-tal samtidigt som våra uppteckнade engelskor dansas till typiskt engelsk folkmusik.

Engelskor i Sörmland

Efter den här långa inledningen är vi så framme vid det egentliga skälet till att jag satte mig vid skrivmaskinen: Att tala om dansen i vårt landskap.

I Södermanland förekommer huvudsakligen fyrturer. De kan vara ganska skiftande, men samtliga bygger på grundtemat, dvs ring, figuré och slinger eller omdansning.

Namnet fyrtur förekommer i uppteckningar från Trosa, Länna, Barva och Östtorp. Namnet engelska förekommer från Stigtomta och Flen. Från Vingåker finns namnet sexdansen eller åttan, finska åttan förekommer i flera områden, bl.a. i Flen och Mariefred, namnet rundan förekommer i Mellösa och Vingåker.

Dansformen förekommer över hela landskapet. Skall man spekulera i orsaken, får man observera att landskapet genom Mälaren i mycket är att likna vid ett kustlandskap.

Ursprungligen var fyrturen en dans där fyra personer ställde upp på ledig plats på golvet och dansade dansen en eller flera gånger. Sedan hände det att man under t.ex. omdansningen eller en promenad sökte ett annat par att dansa med och sedan började dansen på nytt. Exempel på detta finns i uppteckningar från Trosa och Barva.

Det sätt som vi vanligen dansar fyrturerna på, alltså med alla fyrturerna ordnade i en stor ring, där man så att säga organiserar bytet av par för en ny omgång, är av sent datum och infördes i landet i slutet av 1800-talet. I de flesta fall har man inte alls dansat fyrturerna i landskapet på detta sätt, utan använt det fria bytet.

Trosa

Som exempel på en mycket okomplicerad form av fyrtur kan vi använda uppteckningen från Trosa:

Uppställning:
Två par vända mot varandra (av uppteckningarna framgår att danserna sällan var könsbestämda, dvs det var inte nödvändigt att ställa upp parvis. Mycket vanligt var att två pojkar eller två flickor dansade med varandra).

1. Små ringar, åtta steg åt vänster och åtta steg åt höger
2. Åtta engelska steg
3. Snoa åtta steg fram till ett nytt par

varefter dansen börjar på nytt.

Stigtomta

Lite mer komplicerat blir förfarandet när man flyttar till Stigtomta:

Uppställning:
Samma som förut.

1. Små ringar, sexton steg åt vänster
2. Kedja, börjar mot egen med höger i höger, grannen vänster i vänster, egen höger i höger samt stannar framför grannen med tre kraftiga stamp.

3. Omdansning med grannen, hurrasteg, medsols
4. Kedja igen, men nu börjar man med grannen, så egen, så grannen samt stannar framför egen partner med tre kraftiga stamp
5. Omdansning med egen partner, hurrasteg, medsols

Nu kan dansen börja från början och utföras likadant, eller också kan man göra på följande sätt:

1. Stor ring runt rummet, sexton steg åt vänster
2. Kedja, börja med egen, fortsätt åt samma håll som Du börjat, höger hand med egen flicka, vänster med flicka nr 2, höger med flicka nr 3 samt stanna framför flicka nr 4 med tre kraftiga stamp.
3. Omdansning med flickan, hurrasteg medsols.
4. Kedja, höger hand flicka nr 4, vänster flicka nr 5, höger flicka nr 6 och stanna framför flicka nr 7 med tre kraftiga stamp.
5. Omdansning med flickan, hurrasteg medsols.

I fortsättningen kan man antingen ta upp i stor ring igen eller bilda små ringar med fyra personer i varje. Observera då, att man under den stora ringen förflyttar sig liksom två och två, dvs om man tänker sig att man ställer upp från början med två par mot varandra i fyrturen, kommer pojkarna alltid att följas åt åt sitt håll och de två flickorna går åt motsatt håll. Nästa gång man dansar fyrtur kommer pojkarna att hålla ihop igen men ha nya flickor och detsamma gäller för flickorna.

Nämnas bör, att man i Stigtomta kallade dansen engelska.

Länna

En variant av denna form är fyrtur från Länna:

Uppställning:
Som till fyrtur.

1. Små ringar, åtta steg åt vänster, åtta steg åt höger
2. Sexton engelska steg
3. Slinger eller kedja, flickorna börjar till vänster om varandra, till höger om pojkarna, till vänster om flickorna som kommer från nästa uppställning osv. Flickorna går tolv steg, väntar sedan på sina pojkar, som kommer upp vid sidan av dem, varefter de börjar om från början med ett nytt par.

(Om Du har svårigheter med kedjan, så börja med att träna med handfattning, alltså höger hand för flickorna, vänster pojke osv i stor kedja till dess att flickorna gått sina tolv steg).

Den här formen bör vara av sent datum, eftersom den förutsätter en uppställningsform med alla fyrturer ordnade i en stor ring runt rummet.

Trosa

Ytterligare en variant av dessa förekommer från Trosa-trakten:

1. Småringar, åtta steg åt vänster, åtta steg åt höger
2. Sexton engelska steg.
3. Slinger inom fyrturen. Om flickorna börjar, går de till vänster om varandra, om pojkarna börjar går de till höger om varandra.
4. På de sista takterna gör paret en liten snurr så att de blir vända mot det nya paret som de ska dansa med.

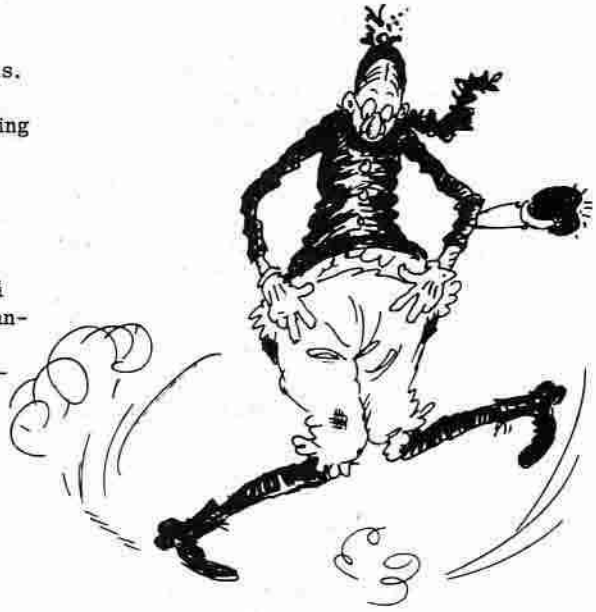

Problemet med denna dans är att jag inte minns hur de utförde snurren. Ni kan pröva olika alternativ samt vid tillfälle visa mig, så får vi se om mitt minne vaknar.

Barva

Något skild från dessa varianter är fyrturen som upptecknats i Barva. Den är tidigare beskriven så många gånger att det är onödigt att ta med beskrivningen här.

Den enda sexturen som finns upptecknad i Södermanland kallas för sexdansen eller åttan. Namnet varierade men dansen var i stort sett lika.

Uppställning:
Tre pojkar och tre flickor, linjevis mot varandra. Paren numreras från ena hållet (för att man skall kunna beskriva dansen).

1. Ring, sex personer, sexton steg åt vänster, sexton steg åt höger.
2. Slinger eller åtta. Flicka 2 och pojke 2 vänder sig båda åt höger (ett kvarts varv) och börjar åttan mot flicka 1 resp. pojke 3. De går till vänster förbi varandra.
3. Samtliga dansar med höger korsfattning ett varv åt vänster. Vänder inåt och dansar med vänster korsfattning ett varv åt höger.
4. Slinger. Dansas av flickorna 1 och 2 samt pojke 1 och samtidigt av pojke 2 och 3 samt flicka 3.
   OBS! Denna slinger skall dansas vinkelrätt mot den föregående.
5. Korsfattning som i 3.
6. Slinger. Dansas av flicka 1 samt pojke 1 och 2 och samtidigt av pojke 3 samt flicka 2 och 3. OBS! Denna slinger skall dansas diagonalt mot utgångsställningen.
7. Korsfattning som i 3.
8. Slinger. Dansas av pojke 1 och flicka 1 och 2 och samtidigt av flicka 3 och pojke 2 och 3. OBS! Denna slinger dansas på den andra diagonalen.
9. Dansen slutar som den börjar med stor ring.

Den här dansen verkar vara en rest från den under tidigt 1800-tal mycket omtyckta Treparsdansen. Skillnaden mellan danserna är att i Treparsdansen dansar tre rader med tre personer samt att slingern i Treparsdansen ersatts med omdansning.

(Om Treparsdansen och dess bakgrund skrev jag i Hembygden 1964).

*

Aterstår två former att behandla. Det är Finska Åttan och Rundan, vilka båda beskrivits i SÖRMLANDSLÅTEN nr 1 1970.

I båda fallen rör det sig om engelskor med uppställning i ring eller fyrkant. Finska Åttan visar på ett ålderdomligt danssätt med enbart ring, figuré och slinger, medan däremot Rundan visar påverkan från senare dansformer, framförallt kadriljen.

De dansformer som uppteckats i Södermanland skiljer sig inte på någon viktigare punkt från dem som uppteckats i övriga delar av Sverige.

En anmärkningsvärd sak kan påvisas: I Skåne förekommer i fyrturernas figuré platsbyte, vilket endast återkommer i fyrturen som uppteckats i Barva socken. Skillnaden mellan fyrtur från Barva och fyrturerna från Skåne är att den sörmländska varianten ganska klart har påverkats av kadriljens figuré, alltså fram - tillbaka - platsbyte medan man i de skånska varianterna använder en annan teknik, som inte förekommer i någon närliggande dansform.

Fyrturens roll i det dansande Sverige kan inte idag klarläggas, men det verkar troligt att den åtminstone haft inverkan på en annan dansform, nämligen polskan. Den i mellersta och södra Sverige förekommande fyrpolskan har med säkerhet fått sin form just från fyrturen.

*

Engelska

Musiken

Henry Sjöberg

Som musik till dessa danser används i vårt land huvudsakligen en melodi som spelas på många olika sätt.

Melodin heter egentligen "Soldier´s Joy" (soldatens glädje) och kommer från England. Den ingick i ett sångspel under 1700-talet och blev väldigt populär i England och spreds ganska snabbt ut över Europa. I uppteckningar från början av 1800-talet heter melodin fortfarande "soldatens glädje" men översatt till respektive lands språk.

I Sverige förekommer melodin i två av de notböcker som finns på Musikmuseet. I det ena fallet är melodins namn skrivet på engelska, i det andra på franska. Förvånande nog finns inte meloditypen representerad i de stora samlingarna som utgavs under 1800-talet, t. ex. Rosenbergs samling eller "Traditioner av svenska folkdansar".

I slutet av 1800-talet byter melodin användningsområde. Den kallas polkett eller schottis, även namnet sjömanspolkett förekommer; detta beroende på att pardanser som polkett, schottis, vals och mazurka slår ut gruppdanserna engelska och kadrilj.

Det vanligaste namnet på melodin i vårt land är "engelska " eller "fyrtur".

Som en utgångspunkt för resonemanget om våra varianter ger jag först en traditionell engelsk upp-teckning:

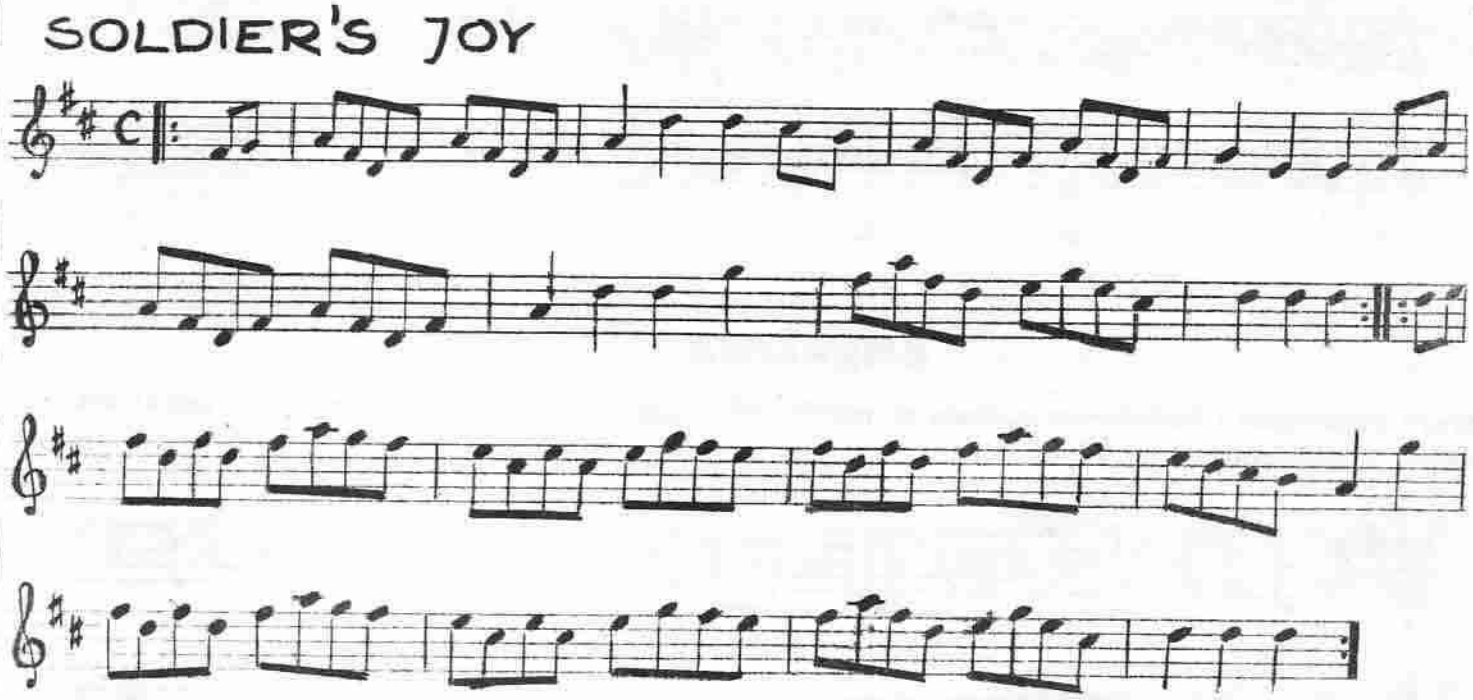

Musiken i Sörmland

Det exempel som följer närmast här är efter Gustaf Pettersson, född 1847 i Valla, Sköldinge. Pettersson hade låten efter Spel-Erker Bie, Floda:

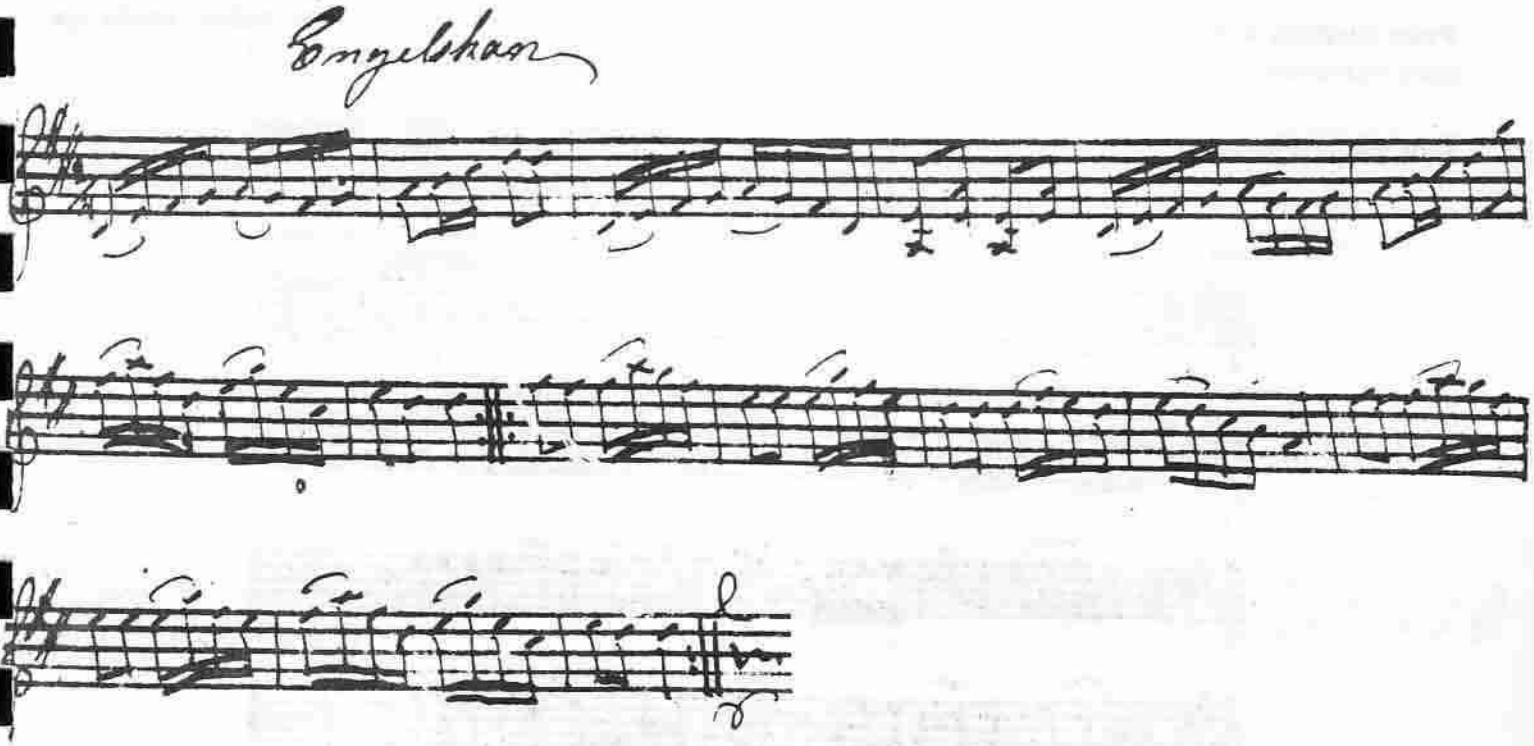

Inte riktigt lika nära originalet ligger en variant efter Lindblom i Rejmyre:

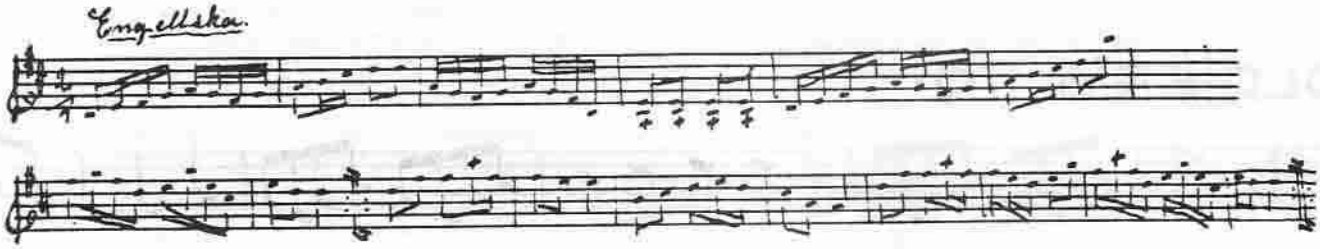

Engelska

Edvard Pettersson i Skebokvarn spelade en variant efter Sigurd Lönqvist, Fogdö. Edvard kallar den polkett. Uppteckning: Arne Blomberg.

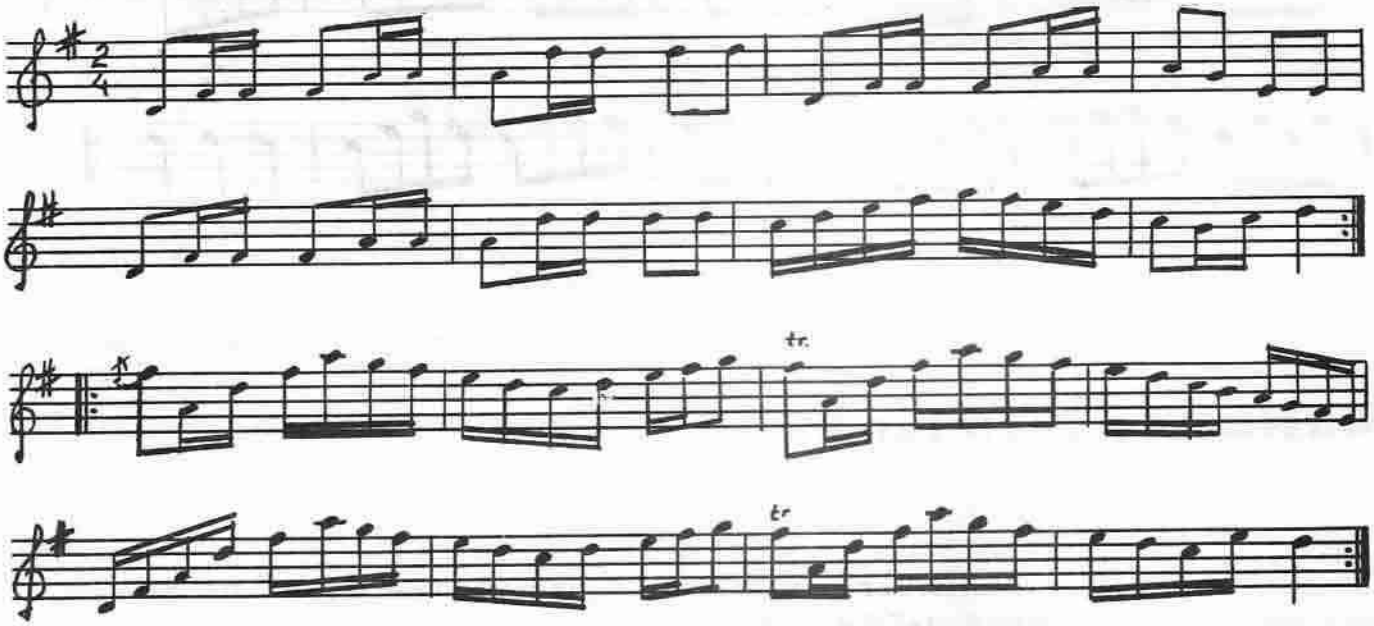

Från Runtuna kommer nästa melodiexempel. Ett gott råd till Dig som läser dessa rader: Spela igenom varianterna i tur och ordning, så finner Du snabbast lik- och olikheter.

Den här varianten är efter Adolf Fredrik Johansson, född den 15 juli 1862 i Runtuna:

Engelska

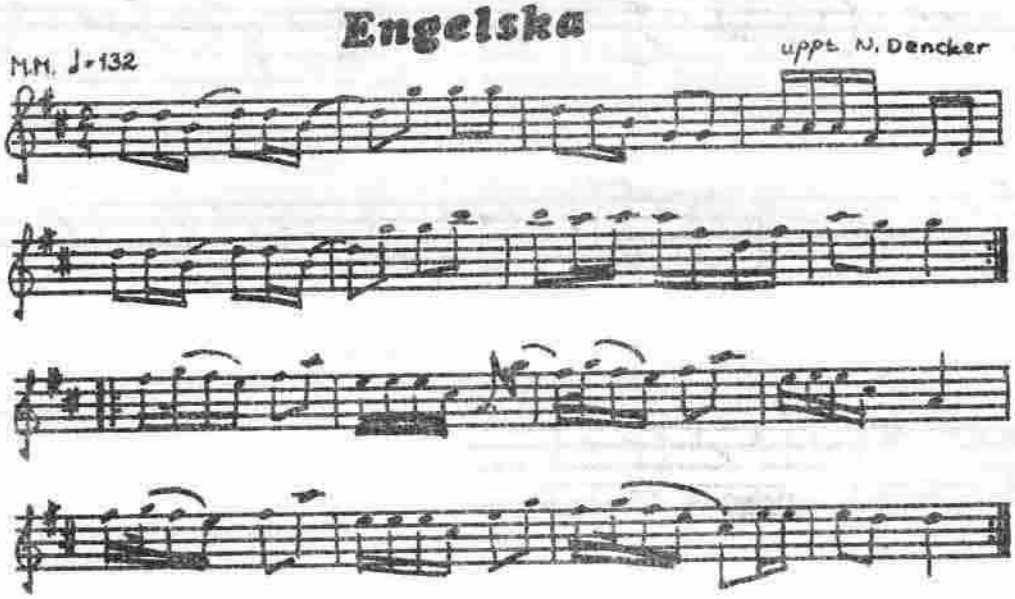

ENGELSKA

efter C A. Lindblom, Rejmyre

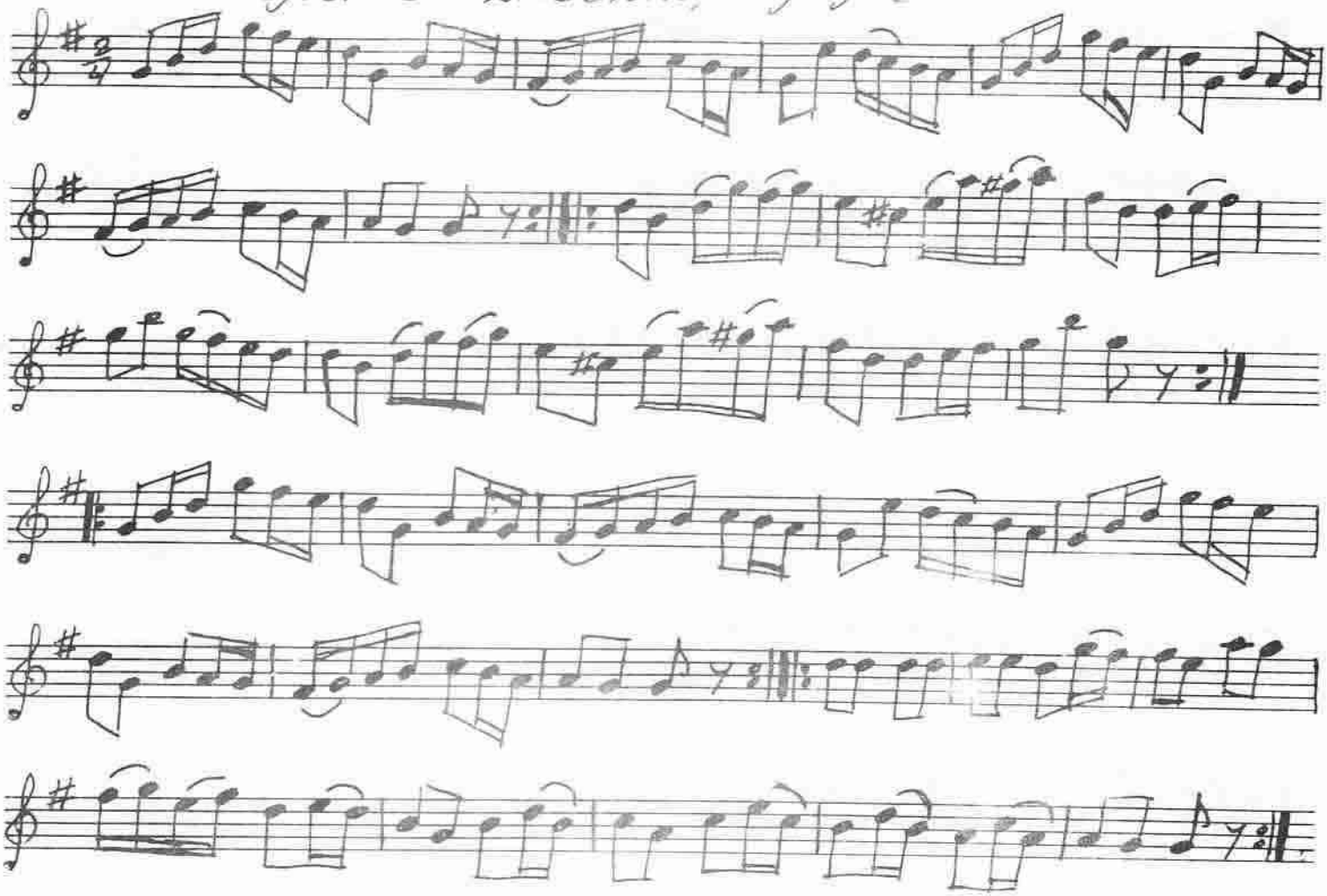

ENGELSKA

efter Anders Gustaf Eriksson, Hägerbo f. 1872

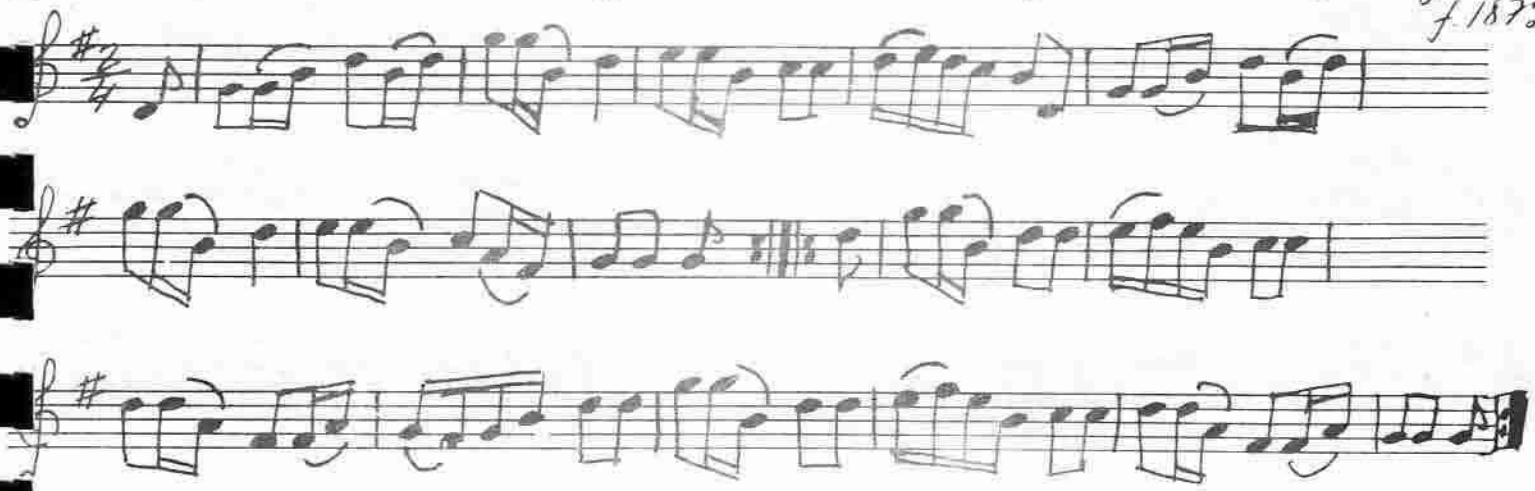

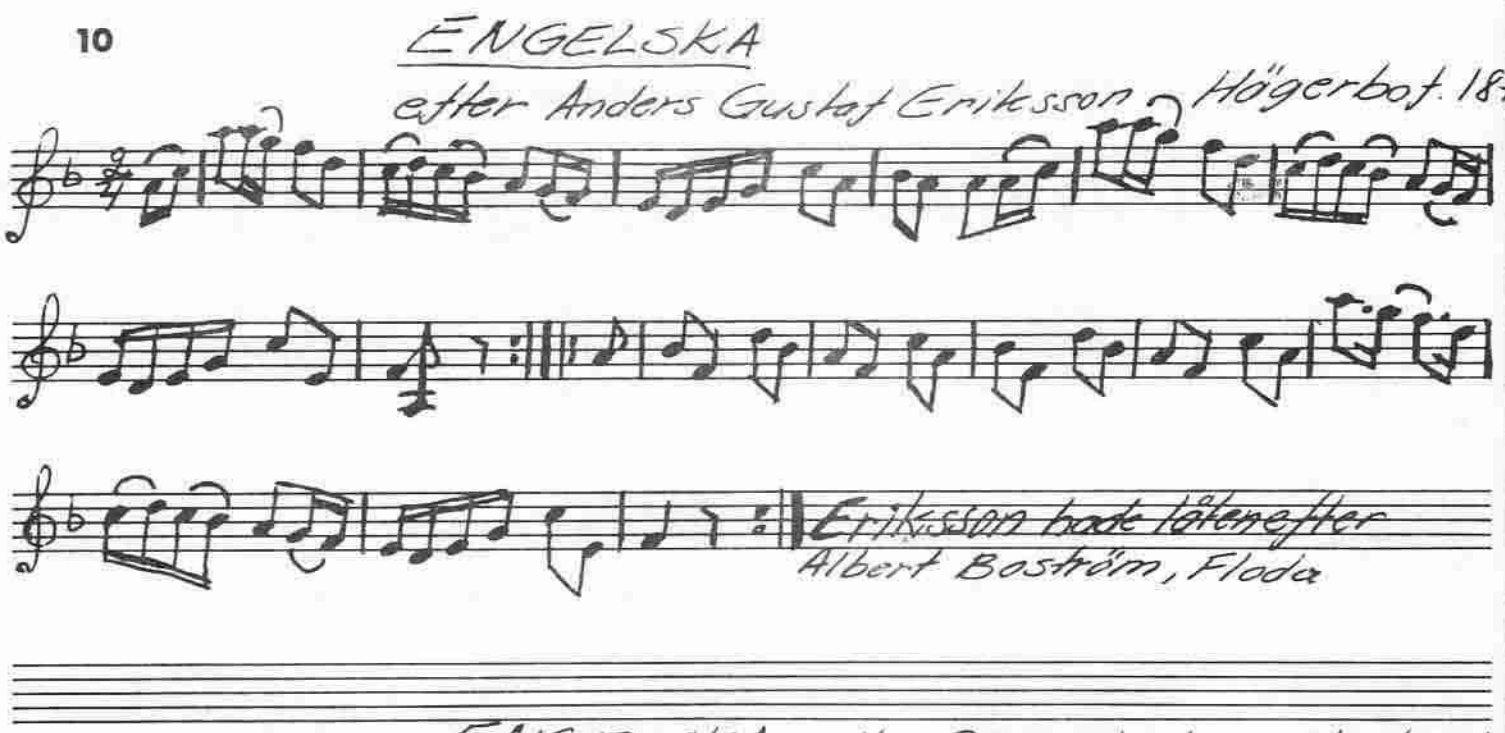
ENGELSKA
efter Anders Gustaf Eriksson, Högerbot. 18
Eriksson hade låtene efter
Albert Boström, Floda

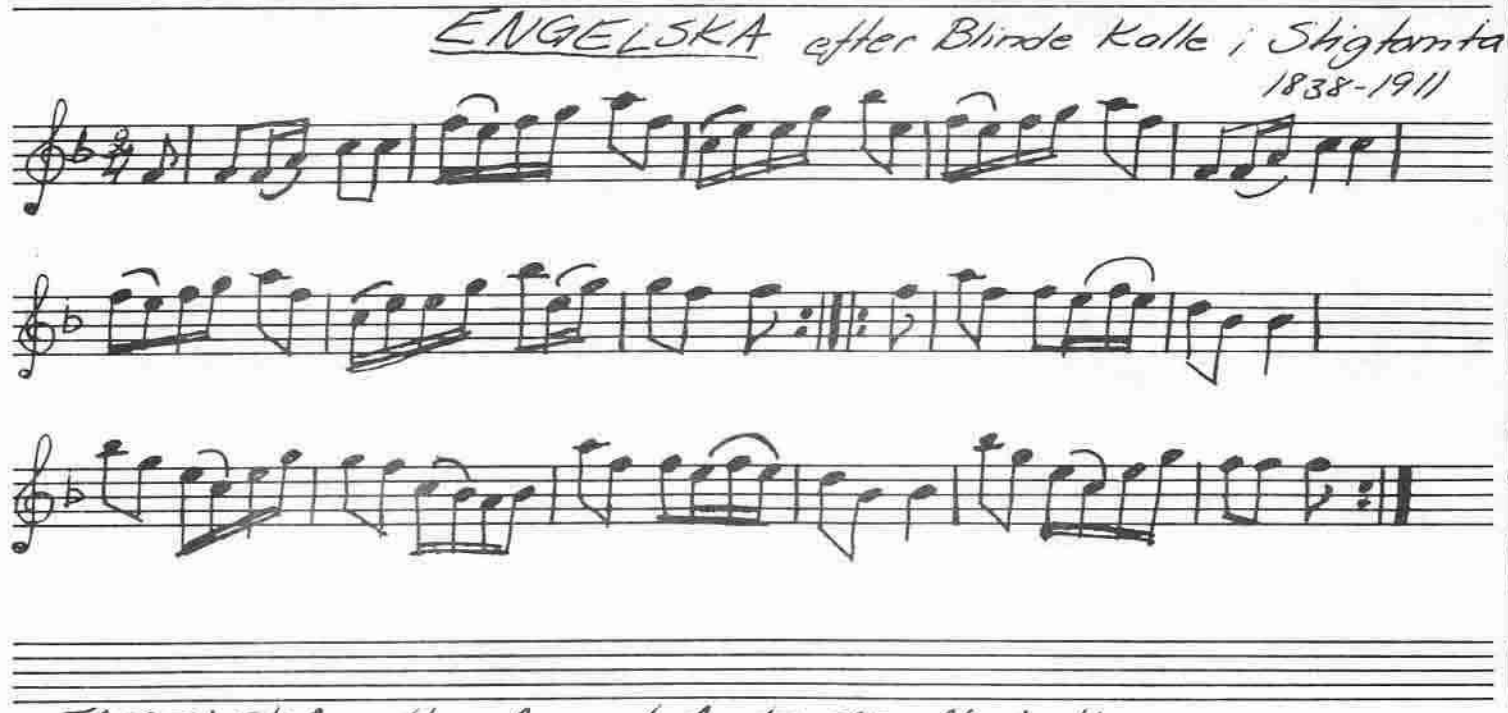
ENGELSKA efter Blinde Kalle i Shigtanta
1838-1911

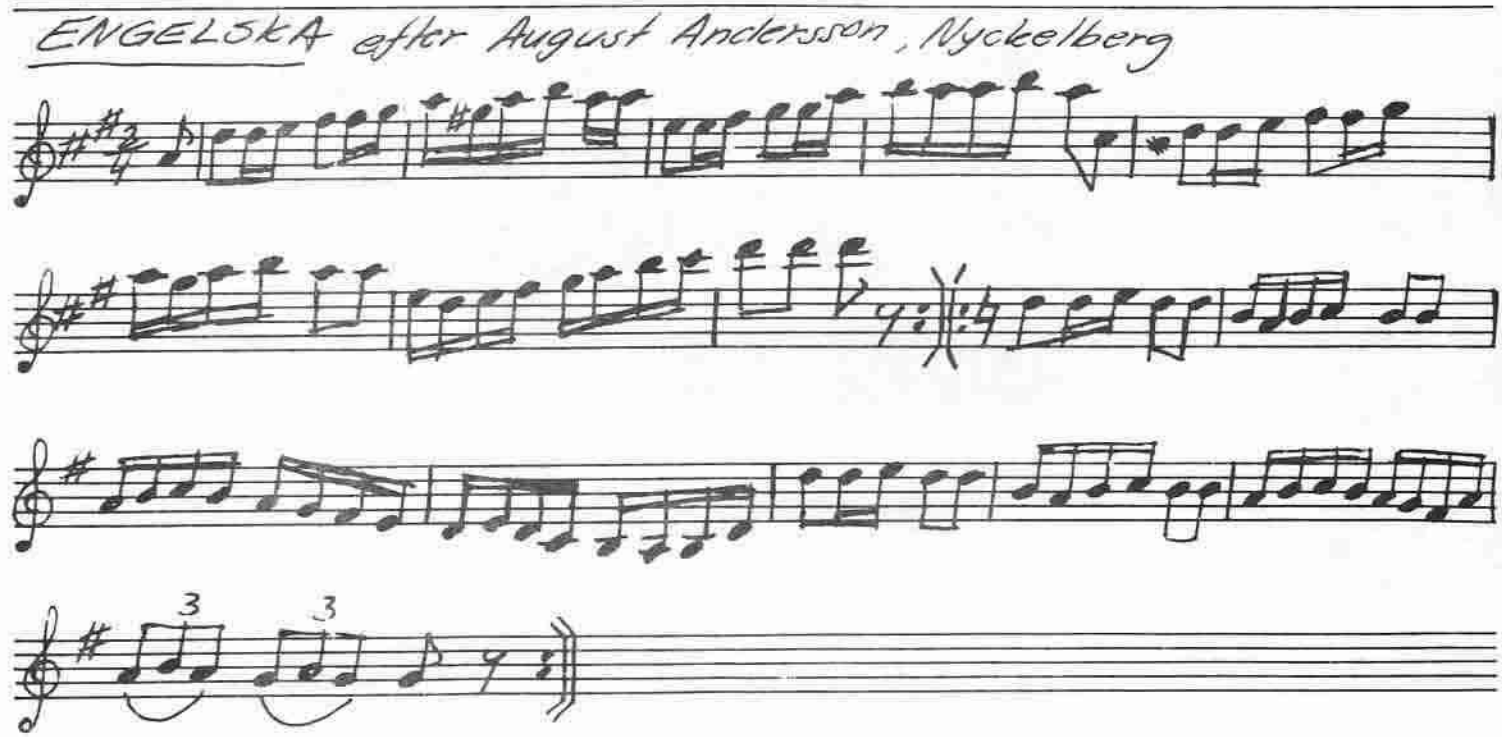
ENGELSKA efter August Andersson, Nyckelberg

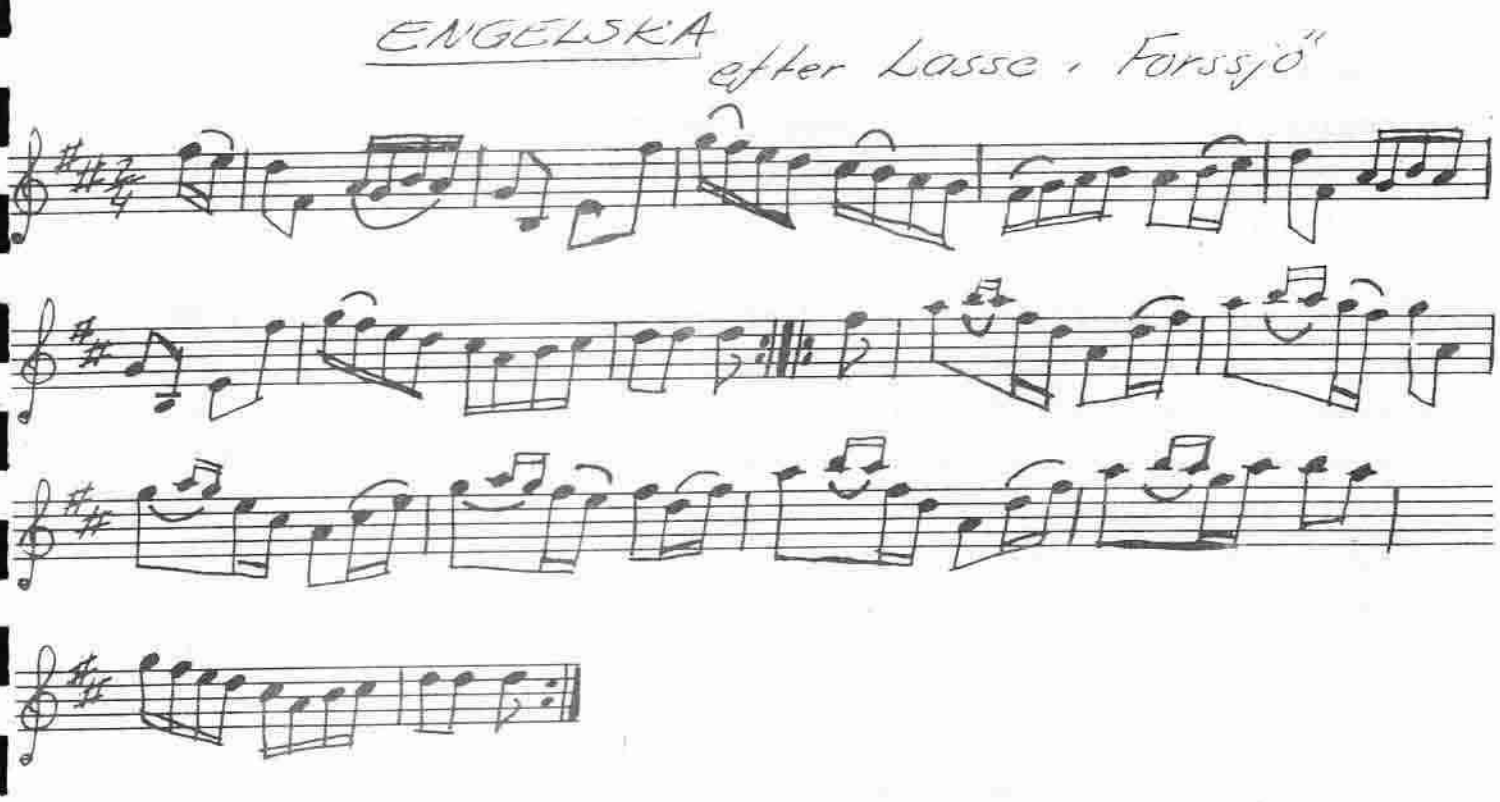

Engelska

ENGELSKA DANSER PÅ TYSKT VIS

Juno Boberg

Under åren 1766 - 67 utgav Friedrich Gottlieb Nagel i två delar beskrivningar på "Nya Engelska Danser". De fyrtioåtta danserna är intressanta bl.a. genom att de är beskrivna endast med ett ritat rörelseschema och inte med ord.

Nagel var dansmästare vid Kungl. Preussiska Friedrich Universitetet i Halle - det universitet, som sedermera ändrade namn till Martin Luther Universitetet. Vid de flesta akademier och universitet fanns det vid den tiden olika typer av "exercitiemästare" t.ex. i fäktning, dans, ritning, ridning och språk. Även vid våra svenska motsvarigheter, Uppsala Universitet, Lunds Universitet och Krigsskolan fanns dessa dansmästare. I Uppsala t.ex. fanns det akademidansmästare under åren 1638 - 1844. Anledningen var främst att ge den tidens adelsungdom en allsidig utbildning i de ädla konsterna - vilka var nödvändiga i en dåtida adelsmans uppfostran.

Nagels bok är en raritet och finns bevarad endast i enstaka exemplar. Den finns inte ens nämnd i den omfattande tyska bibliografin. Det exemplar som Nordiska Museets bibliotek har i sin ägo är därför ganska unikt.

När man skall försöka tolka danserna stöter man genast på problem. Vad menas med de olika symbolerna, i vilken ordning skall momenten utföras? o.s.v. Om Du gillar att knäcka "nötter" har Du en intressant uppgift här. Om Du hittar någon lösning är jag tacksam för att få ta del av den. Sänd i så fall in lösningen till Sörmlandslåten f.v.b. till mig. För att hjälpa till i början lämnar jag här mitt förslag till tolkning av dans nr I.

Neue
Englische Taenze
nebst darzu
componirter Music
herausgegeben
von
Friedrich Gottlieb Nagel
Tanzmeister bey der Koenigl. Preuß.
Friedrichs Universitaet.
Halle verlegts Johann Heinrich Grunert.
1766.

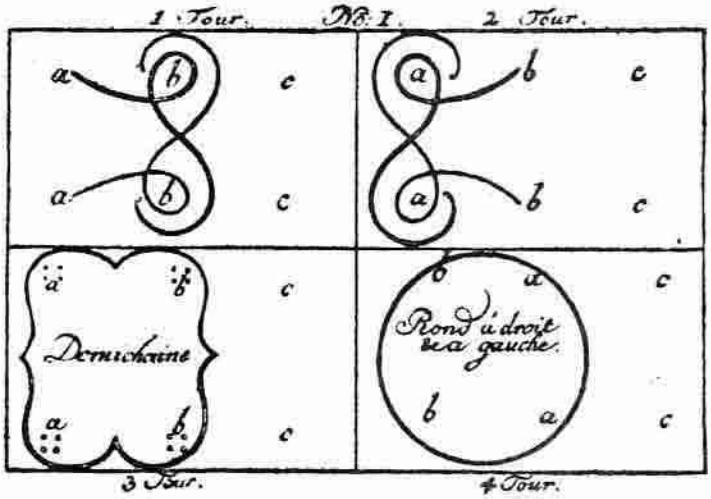

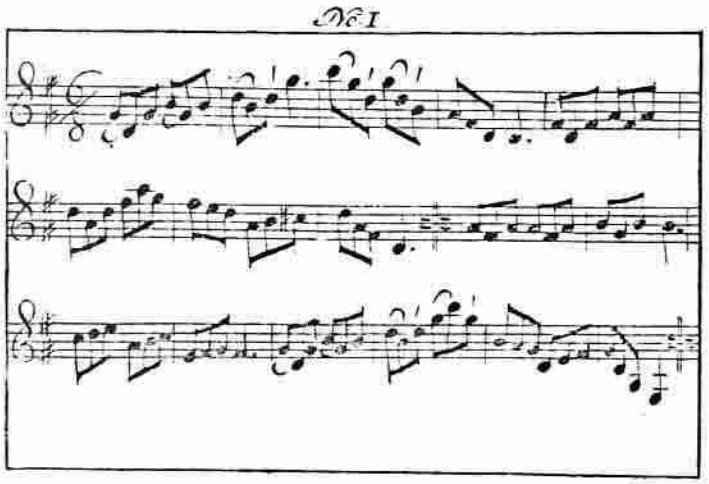

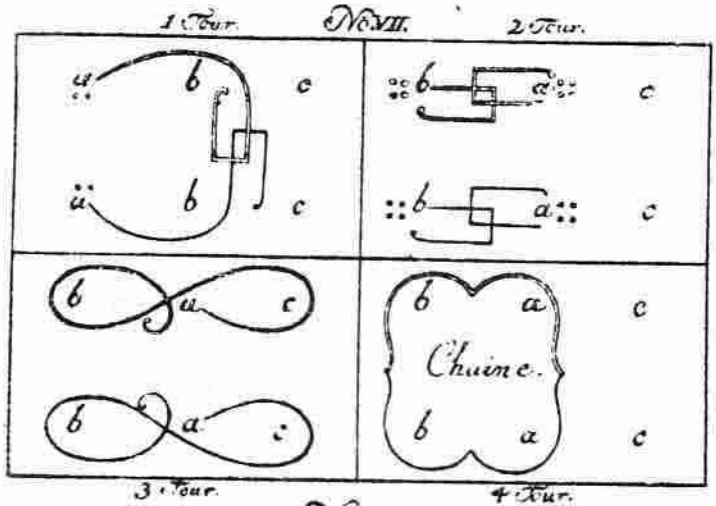
1. Tour.
No. VII.
2. Tour.
Chaine.
3. Tour.
4. Tour.

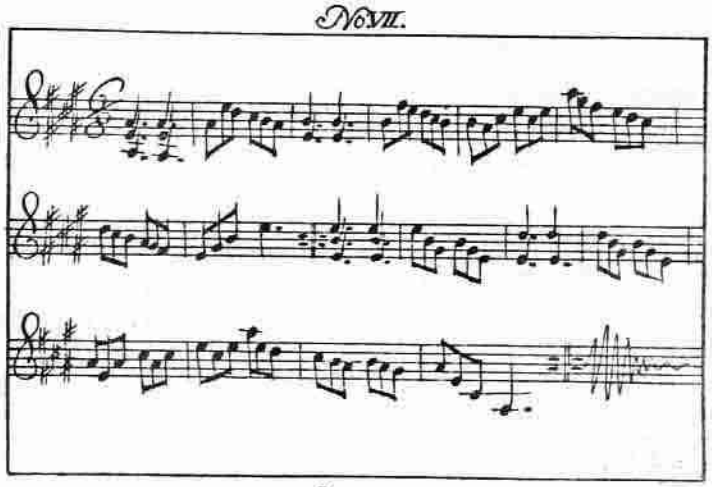
No. VII.

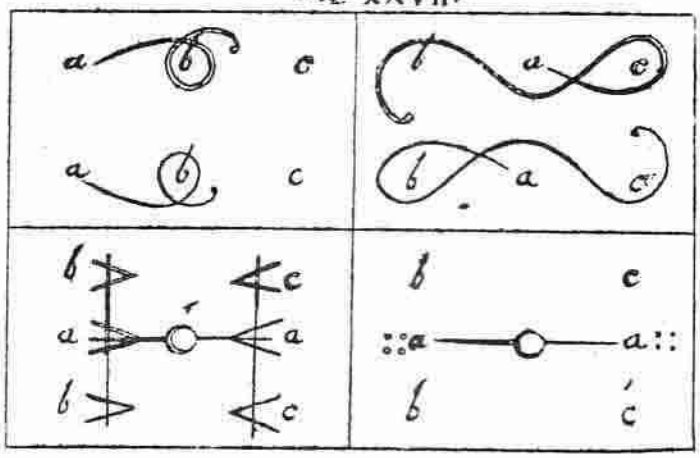
No. XXVII.

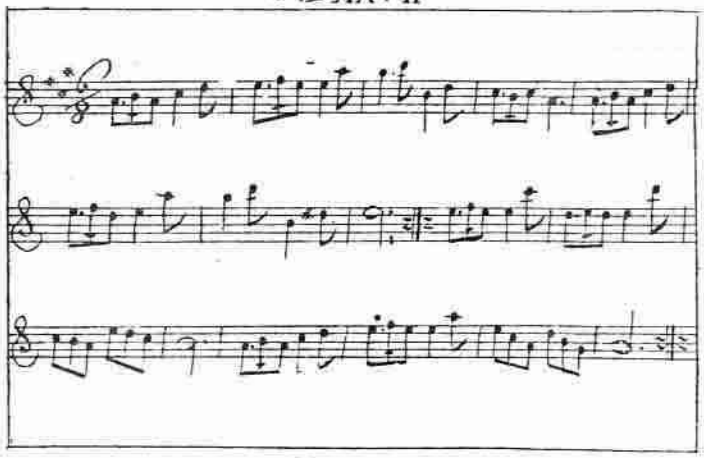
No. XXVII

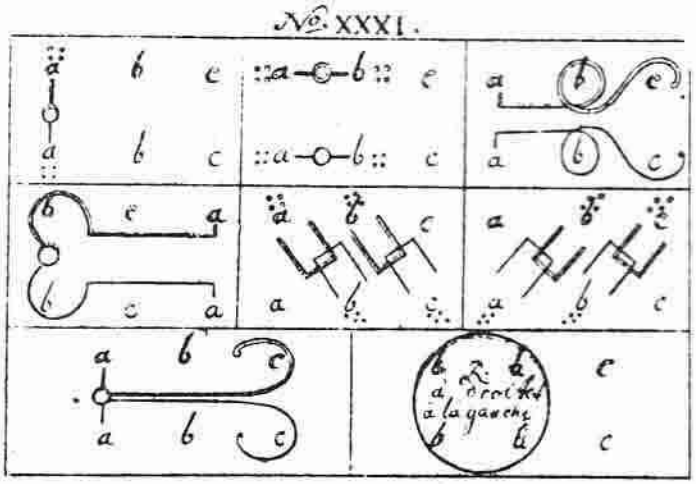
No. XXXI.
R. à droit et à la gauche

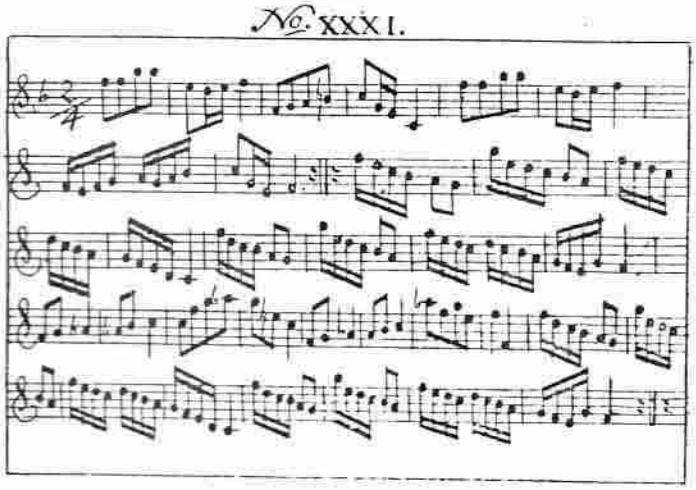
No. XXXI.

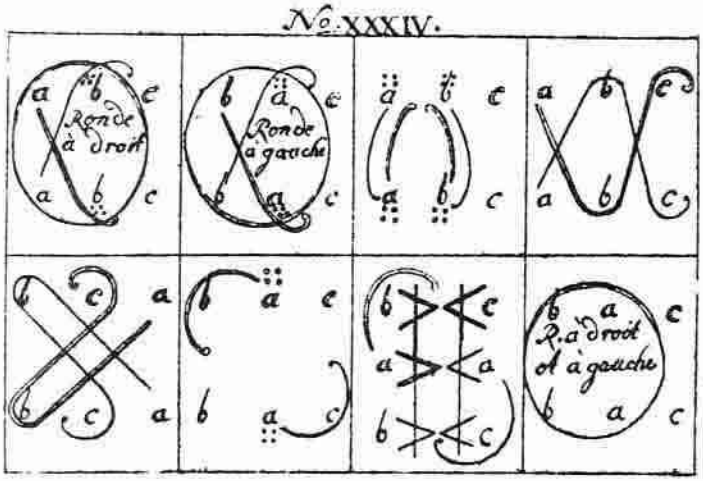
No. XXXIV.
Ronde à droit
Ronde à gauche
R. à droit et à gauche

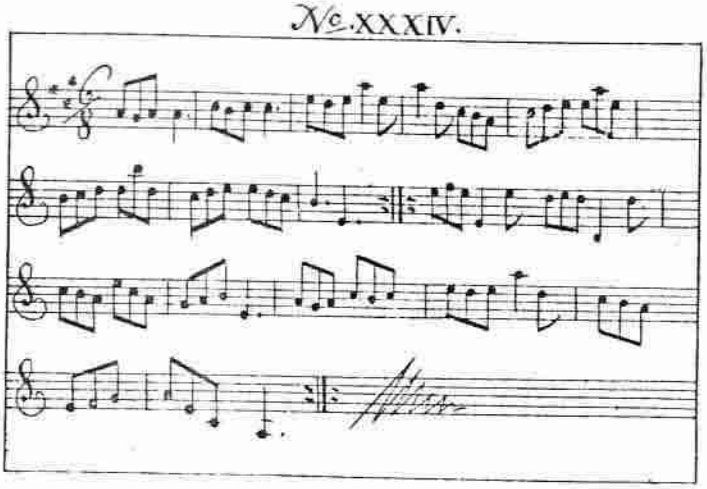
No. XXXIV.

ENGELSKA NR 1

Ett förslag till tolkning, av Juno Boberg.

Uppställning: Tre par i två linjer vända mot varandra. Pojkarna till vänster och flickorna till höger från fronten sett. Paren numreras från fronten 1, 2 och 3.

Steg: Gångsteg och figurésteg (se nedan).

Musik: T.ex. nr I. Spelas rakt igenom med repriser.

TUR 1

(1-8) Pojke 1 gör passad med 16 gångsteg motsols runt pojke 2 och sedan medsols runt flicka 2, stannar på flicka 1 plats.

Flicka 1 gör samtidigt passad medsols runt flicka 2 och sedan motsols runt pojke 2, stannar på pojke 1 plats.

Pojke 1 och flicka 1 har därigenom bytt plats.

TUR 2

(1-8) Pojke 2 gör passad med 16 gångsteg medsols runt flicka 1 (på hennes nya plats) och sedan motsols runt pojke 1 och stannar på flicka 2 plats.

Flicka 2 gör samtidigt passad motsols runt pojke 1 och medsols runt flicka 1 och stannar på pojke 2 plats.

Pojke 2 och flicka 2 har därigenom bytt plats.

TUR 3

(9-12) Par 1 och 2 gör fyra figurésteg vända mot egen partner.

(13-16) Pojke 1 och flicka 1, pojke 2 och flicka 2 räcker varandra högerhanden och går över till motstående sida, därefter vänsterhanden till grannen och byter plats. Alla har nu återkommit till sina linjer, men paren 1 och 2 har bytt platser.

TUR 4

(9-12) Paren 1 och 2 bildar ring motsols med 8 gångsteg.

(13-16) Ring medsols med 8 gångsteg.

Turerna 1-4 upprepas, men nu dansar par 1 med par 3, därefter par 2 med par 3 o.s.v.

Figurésteg: Pas de Rigaudon. Man kan också använda ett förenklat figurésteg: Under knäböjning och hopp på vänster ben slängs det högra benet först bakåt och sedan framåt. Upprepas fast nu med knäböjning och hopp på höger ben.

Ur protokollen 1925-49

Midsommardagen 1925

Ursprunget till denna förening daterar sig från Midsommartinget i Malmköping 1925 där, på förslag av Redaktör Ernst Granhammar, Stockholm, ett 30-tal spelmän från Södermanland och andra för den svenska, speciellt den sörmländska, folkmusiken intresserade personer beslöt bilda denna sammanslutning.

...

På förslag av Redaktör Ernst Granhammar, Stockholm, beslöt vid midsommartinget i Malmköping 1925 närvarande spelmän från Södermanland bilda en sammanslutning, benämnd Södermanlands Spelmansförbund.

...

Som föreningens förste hedersledamot invaldes Redaktören Ernst Granhammar, Stockholm.

27.9.1925

Styrelsen beslöt uppdraga åt ordföranden att bevaka förbundets ekonomiska intressen vid det av Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur anordnade Midsommartinget i Malmköping 1925.

15.11.1925

Förbundet beslöt, att äldre sörmländska låtar skulle uppteckas och samlas i ett arkiv. Förbundet beslöt giva utgivaren av Nils Anderssons "Svenska Låtar", herr spelmannen Olof Andersson, Åhus, i uppdrag att vid en framtida spelmansstämma eller annorlunda upptecka och sovra det material, som kunde uppbringas.

24.2.1926

Från herr redaktör Ernst Granhammar, Stockholm, hade en skrivelse, daterad den 13 febr. 1926, inkommit till styrelsen för förbundet med begäran om hans entledigande från sitt hedersledamotskap i förbundet. Efter en stunds debatt enade sig styrelsen om följande uttalande, vilket i form av protokollsutdrag skulle tillsändas hr. E. Granhammar:

Under beklagande av att hr. E. Granhammar genom Sörmlands Spelmansförbunds bevakande av sina ekonomiska intressen i fråga om spelmansstämman i Malmköping 1925 möjligen fått den uppfattningen, att förbundet fordrade ekonomiska uppoffringar av hr. Granhammar i hans egenskap av hedersledamot i förbundet, får Sörmlands Spelmansförbunds styrelse, som högt värderar de insatser hr. Granhammar gjort för den sörmländska folkmusiken och anser att han självklart bör intaga en hedersställning inom förbundet, uppmana hr. Granhammar att kvarstå som hedersledamot. Herr Granhammars ekonomiska uppoffringar för spelmansstämmor, föredrag samt tidskriften "Hembygden" bör snarare motivera hans val till hedersledamot än en avsägelse från nämnda hederspost.

...

Hr. ordföranden föredrog en kritik av signaturen "Intervall" över två spelmän Öst i tidningen "Hembygden" n:r 1 1926, vilken kritik herr ordföranden i en längre uppläst skrivelse nagelfor och fann han denna kritik illvillig, då hr. spelmannen J.E.Öst genom nämnda tidningsuppsats ej kommit till sin fulla rätt såsom spelman, och då tidningen "Hembygden" är spridd över hela Sveriges land och läses av många folkmusikintresserade, skulle läsarna av ovannämnda tidningsuppsats bibringas en skev uppfattning av spelmannen J. E. Öst. Hr. ordföranden föreslog, att hans längre upplästa skrivelse skulle tillsändas redaktionen av tidskriften "Hembygden" med begäran om införande för att rehabilitera herr J. E. Östs anseende såsom spelman, vilket förslag dock av styrelsen avslogs under motivering, att kritiken varit välförtjänt.

...

Med hänsyn till hr. spelmannen J. E. Östs stora förtjänster för Södermanlands folkmusik och med hänsyn till hans lika stora förtjänster för tillkomsten av Södermanlands Spelmansförbund beslöt styrelsen på förslag av vice ordföranden att vid nästa förbundssammanträde föreslå herr J. E. Öst till hedersledamot i förbundet.

...

Sedan vice ordföranden uttalat den förhoppningen att enighet och samförstånd allt framgent måtte råda på styrelsens sammanträden förklarade hr. ordföranden mötet avslutat.

●●●●●●

24.10.1926

Förbundets förste hedersledamot, herr E.Granhammar, Stockholm, hade till styrelsen inkommit med begäran om entledigande från sitt hedersledamotskap i förbundet. Styrelsen hade genom protokollutdrag anhållit att herr Granhammar ville kvarstå som hedersledamot. Som intet svar å denna anhållan inkommit, såg sig förbundet nödsakat att bevilja herr Granhammars anhållan.

7.4.1929

Med anledning av förslag från herr Axelsson, att om några föreläsningsföreningar skulle inkomma

med anhållan om förslag till lämpliga spelmän för uppspelning ute i bygderna, beslöt styrelsen att föreslå lämpliga spelmän och uttala som sin åsikt att allmogemusik helst bör utföras i samspel.

10.11.1929

Red. E. Granhammar föreslog att förbundet nästa sommar skulle försöka få till stånd en riksspelmansstämma och i samband med denna diskutera möjligheten av att bilda ett riksförbund för samtliga spelmansförbund, likaså att försöka få en tidskrift för spelmännen. Han ställde i utsikt att Stockholmstidningen möjligen skulle ställa ekonomiska garantier.

Årsmötet beslöt att styrelsen i detta fall skulle få handla efter gottfinnande.

11.6.1930

Styrelsen beslöt att ej anordna någon spelmansstämma under år 1930.

...

Styrelsen beslöt att spelmansförbundet skall ansluta sig till Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur.

18.1.1931

Mötet beslöt uttala sitt tack till styrelsen för det arbete den under året utfört. Särskilt då med tanke på den tilltänkta men sedan inställda riksspelmansstämman under år 1930.

6.6.1931

Beslöts uppdraga åt Södermanland-Nerikes Nation i Uppsala, vilken anordnar festtåget vid Malmköpingsstämman, att låna bygdedräkter åt de i tåget deltagande spelmännen.

17.2.1935

Beslöts uppdraga åt styrelsen att göra förundersökningar angående möjligheterna för att kunna utgiva spelmännens låtar i tryck.

2.2.1936

Beslut fattades om ett anslag å c:a 1000 Kr. enligt styrelsens förslag att utgå ur den befintliga garantifonden för spelmansstämmor. Dessa medel ställdes till Styrelsens förfogande jämte uppdrag att ordna med ett genomgripande uppteckningsarbete genom engagerande av Red. Olof Andersson i Stockholm, med vilken preliminära underhandlingar redan förts.

...

Till hedersledamöter av förbundet valdes enhälligt:

H.K.H. Prins Wilhelm
Professor Sven Kjellström och
Redaktör Ernst Granhammar,

till vilka under jubileumsstämman vid Stenhammar förbundets guldmärke överlämnades.

15.2.1936

Frågan om det planerade uppteckningsarbetet diskuterades, varvid Red. Olof Andersson framhöll, att han ej trodde förbundet kunde vänta sig alltför stort resultat av en resa genom landskapet, då så mycket gjorts förut.

15.11.1936

Rörande arbetet med uppteckning av sörmländska låtar, för vilket red. Olof Andersson engagerats i enlighet med tidigare beslut, rapporterades av ordf. C:a 900 låtar hade uppteckning, och då det från början icke ansetts troligt att ett sådant resultat skulle erhållas, hade det nu visat sig, att det för ändamålet anslagna beloppet å c:a 1000 Kr. var otillräckligt. Styrelsen beslöt därför enhälligt att föreslå det till denna dag utlysta extra förbundssammanträdet att bevilja ytterligare ett anslag å c:a 1200 kr. Red. Olof Andersson hade erbjudit sig att utan ersättning arrangera ett 50-tal av de uppteckna-de melodierna för 2 à 3 fioler, men beräknade styrelsen att av det föreslagna beloppet även kunna gottgöra honom härför, varjämte en del andra kostnader - kontantutlägg av ombuden i samband med uppteckningsarbetets planläggning - även skulle kunna bestridas.

...

Beträffande koncepten till de av red. Olof Andersson utförda uppteckningarna beslöt sammanträdet, att dessa skulle få disponeras av red. Andersson, om denne så önskade. Såsom varande förbundets egendom skola de emellertid i en framtid, då red. Andersson ej längre kan hava användning för desamma, tillfalla förbundets arkiv.

16.2.1941

På förslag av G. Rodin uppdrogs åt styrelsen att undersöka möjligheterna för bildandet av ett folkmusikerförbund för hela Sverige

1.3.1942

Frågan om bildandet av ett folkmusikerförbund för hela Sverige hänsköts till styrelsen för vidare behandling.

...

Gustaf Rodin föreslog utredning beträffande inspelning på grammofon eller upptagning på stålband av värdefull sörmländsk folkmusik. Detta ärende hänsköts till styrelsen.

14.3.1943

Ordföranden redogjorde för de åtgärder, som hittills vidtagits för realiserandet av Gustaf Rodins förslag om inspelning på grammofon eller upptagning på stålband av värdefull sörmländsk folkmusik. Årsmötet beslöt, att detta ärende även i fortsättningen skulle av styrelsen handhavas.

...

Frågan om bildandet av ett folkmusikerförbund för hela Sverige behandlades ånyo. Redaktör Ernst Granhammar redogjorde för de underhandlingar, som han haft med professor Andreas Lindblom och andra inflytelserika hembygdsvårdare. Han ansåg, att spelmansförbunden i Sveriges olika landskap ännu icke vunnit tillräcklig stadga för att realisera detta projekt, utan föreslog, att frågan skulle vila hos styrelsen för fortsatt behandling, vilket också blev årsmötets beslut.

21.1.1944

En skrivelse föredrogs, undertecknad av 3 personer, av Svenska Ungdomsringens Riksstyrelse utsedda att utreda frågan om bildandet av en Riksorganisation för Sveriges alla spelmansförbund. Efter diskussion uppdrogs åt ordföranden att i en skrivelse utveckla Styrelsens synpunkter. Det överenskoms att behandla denna fråga ånyo på första sammanträdet efter årsmötet.

2.3.1944

En skrivelse, undertecknad av Gustaf Karlsson, Gustaf Wetter och Sven Axén, vilka blivit tillsatta av Svenska Ungdomsringens Riksstyrelse, diskuterades länge och ingående. Skrivelsen, vilken tillsänts alla Svenska Ungdomsringen tillhöriga spelmansförbund, hade till syftemål att utröna intresset för bildandet av en Riksorganisation för spelmän från hela Sverige.

Styrelsen tillstyrkte Ungdomsringens initiativ och i skrivelsen föreslagna åtgärder.

Vidare föreslog styrelsen, att

arbetsutskottet på 3 personer bör vara förlagt till Stockholm.

det är önskvärt, att representanter från inflytelserika kulturorganisationer bör få säte och stämma i denna styrelse för att på det sättet lättare lyckas få statsbidrag till organisationen.

i avgifts- och tidningsfrågan icke göra något uttalande utan uppdraga åt den blivande Riksstyrelsen att ta definitiv ställning till dessa båda frågor.

bestämt som sin åsikt framhålla, att alla spelmansförbund i Sverige skulle tillskrivas i ärendet oberoende av om de tillhör Svenska Ungdomsringen eller icke, innan några vidare åtgärder företages för att förverkliga tanken om bildandet av en Riksorganisation för spelmännen i Sverige.

Ordföranden erhöll i uppdrag att i skrivelse till Svenska Ungdomsringen framföra styrelsens synpunkter i ärendet.

17.2.1946

Gustav Lodin, Älvsjö, framlade några synpunkter på gehörsspelmännen och hoppades att dessa icke skulle behöva känna sig undanträngda. "Det är ju så", yttrade Lodin, "att antalet notkunniga spelmän i förbundet ökar, och det är ju enbart glädjande. Men glöm inte bort oss gehörsspelmän. Låt oss få en chans vid träffar och spelmansstämmor. - Likaså vill jag framhålla den stora betydelse det nu genomförda sektionssystemet haft för förbundets musikaliska standard. Samspelet vid våra träffar och stämmor är glänsande, och det beror nog mycket på det arbete som bedrivs i de olika spelmanslagen vid inövandet av stämmor och låtar."

Lodins vittnesbörd mottogs med tacksamhet av såväl styrelsen som övriga spelmän.

5.5.1946

I en skrivelse, som kommit ordf. tillhanda, inbjöd Dalarnas Spelmansförbund genom sin ordförande, Knis-Karl Aronsson, till en spelmansstämma i Mora den 29-30 juni 1946. S.S.F. inbjöds att sända två representanter, vilka skulle erhålla fri inkvartering och kost under stämman, vilken var avsedd att hugfästa 40-årsminnet av den första spelmansstämman i Sverige, vilken anordnades på initiativ av Anders Zorn år 1906 i Mora.

Styrelsen utsåg enhälligt förbundets ordförande, Gust. Wetter, samt dess sekr., Jan Martin Johansson, att vara S.S.F:s representanter vid denna stämma och beslöt att resekostnader skulle utgå ur förbundets kassa. Som suppleant utsågs spelmannen Olof Karlkvist, Stockholm.

22.9.1946

Angående det nya låthäftet meddelade ordf. att juryn haft sammanträde föregående dag och redogjorde för vad som då förekommit och beslutats i ärendet.

Enl. protokollet från detta sammanträde hade alltså styrelsen nu att taga ställning till de ekonomiska förutsättningarna för häftets tillblivelse.

Först och främst kunde då med stor tacksamhet

noteras, att Sörmlands Landsting lämnat ett anslag på 1000:- (ettusen) kronor. Detta är en i spelmansrörelsens historia unik och anmärkningsvärd händelse, alldenstund vårt förbund är det första i landet, som får mottaga en sådan gåva. För detta lika oväntade som glädjande bidrag torde vi i främsta hand kunna tacka riksdagsm. A. J. Bärg, Katrineholm, vilken i samband med sin avgång från landstinget hade tagit upp detta ärende som personlig motion och även lyckades utverka dess genomförande. Spelmansförbundets styrelse var också enig om att på lämpligt sätt visa herr Bärg sin stora tacksamhet.

...

Ett ställningstagande till en ev. riksorganisation för samtliga landets spelmansförbund ansåg sig styrelsen inte f. n. kunna göra. För att utreda frågan arbetar 2 olika kommittéer, och först då styrelsen får närmare informationer från dessa, kan frågan dryftas. Ärendet bordlades t. v.

19. 1. 1947

Frågan om bildandet av en riksorganisation för alla landets spelmän hade ytterligare aktualiserats genom en skrivelse från den kommitté, som tillsattes i Mora den 30 juni 1946, för att utreda denna fråga och utarbeta vissa förslag till nämnda organisation.

Spelmansförbundets styrelse diskuterade nu saken, varvid Gust. Wetter, Konrad Eriksson, Arvid Johansson samt revisorerna ansågo, att denna riksorganisation borde igångsättas och kontrolleras av Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur. Ivar Hultström uttalade sig sympatiskt inställd till Morakommitténs förslag, även om han ansåg, att det däri föreslagna namnet "Riksråd" vore olämpligt samt underströk i cirkuläret påpekat förslag om samarbete mellan spelmännen och andra organisationer, vars strävanden gå i samma riktning. Jan Martin Johansson uttalade sig i enlighet med Morakommitténs förslag.

Styrelsen beslöt att t. v. bordlägga ärendet, men hoppades att en lämplig lösning av denna fråga snarast komme till stånd, baserad på samarbete i största utsträckning mellan Sv. Ungdomsringen och de olika spelmansförbunden.

...

Styrelsen uttalade sig för, att samspelet vid stämmorna i största möjliga utsträckning bör först och främst ske av hela förbundet in corpore.

Dessutom skulle även mindre grupper, sektioner och lag beredas tillfälle att framträda med låtar från sina resp. delar av landskapet.

Vidare beslöts påpeka för spelmännen nödvändigheten av att inöva låtarna i stämmor efter de arrangemang som finnas, samt de som nu snart komma i det nya låthäftet.

Ordföranden uttalade som sin bestämda avsikt, att låta de äldre spelmän, som ha en karakteristisk och absolut säregen stil, få framträda separat vid stämmorna.

23. 2. 1947

Frågan om bildandet av en riksorganisation för alla landets spelmansförbund hade under det gångna året aktualiserats genom en cirkulärskrivelse från den kommitté, som tillsattes i Mora den 30 juni 1946 för att utreda denna fråga och utarbeta vissa förslag till nämnda organisation. Sörmlands Spelmansförbund inbjöds att sända ett befullmäktigat ombud till ett konstituerande möte i Leksand den 5-6 juli 1947, där frågan skulle avgöras. Även Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur hade tillsatt en kommitté för en liknande organisation. Förbundsmötet utsåg nu Gustaf Wetter att representera Sörmlands Spelmansförbund vid mötet i Leksand. Resekostnader och inkvartering skall ombesörjas av Morakommittén. Till ersättare utsågs Ivar Hultström, att på förbundets bekostnad deltaga i ovan nämnda möte. Årsmötet hoppades på en lycklig lösning i enighetens tecken.

28. 9. 1947

Ordf. rapporterade ang. sammanträdet i Leksand, där Sv. Spelmäns Riksstyrelse bildades. På förslag av kassören tillerkändes ordf. ett bidrag till gjorda utlägg i samband med detta sammanträde å 50:--.

25. 11. 1948

Vid tidigare styrelsemöten hade diskuterats möjligheten av att få med förbundets arkiv införliva de samlingar av sörmländsk folkmusik som finnas i U. L. M. A. (Uppsala Landsmålsarkiv), vilka på sin tid inlämnades dit av Nils Dencker under dennes befattning som sekr. i Sörmlands Spelmansförbund.

Sekr. Jan Martin Johansson kunde nu meddela, att han under hösten och hela nästa år, 1949, kommer att bedriva musikstudier i Uppsala samt arbeta i Landsmålsarkivet. Efter underhandlingar med arkivets chef har han erhållit tillstånd att göra fullständiga avskrifter av dessa sörmländska uppteckningar samt att sedermera införliva dessa med Sörmlands Spelmansförbunds arkiv, där de ju rätteligen höra hemma.

13. 2. 1949

Ett förslag av Konrad Eriksson att förbundet borde inköpa en kontrabas och använda detta instrument vid spelmansstämmorna, i synnerhet till dansmusik, bordlades t. v.

GRAMMOFON

Skivguiden

Skivutgivningen med folkmusik kan knappast kallas omfattande. Det upptäcker man, när man som jag ska försöka ge en liten översikt av vad som kommit det senaste halvåret. Endast sex (6) stycken har jag funnit.

För några år sen spelade Sveriges Radio in låtar från Dalarna med Matts Arnberg som producent. Tidigare har 3 eller 4 skivor kommit ut i serien och i höst har ytterligare 2 stycken kommit. De tidigare låg i lågprisklass, men nu plötsligt kostar de nya fullt pris, vilket väl inte verkar riktigt.

Den ena heter:

Låtar från Östbjörka (SR-RHLP 1206)

och innehåller på ena sidan Pers Erik och Pers Hans (far och son) som spelar låtar efter Pers Olle, samt Göras Anders och Göras Leif (också far och son) som spelar musik efter Göras Olof och Göras Per. Hela sidan är ganska orytmisk och tråkig att lyssna på.
På andra sidan spelar Pål Olle låtar efter diverse spelmän från Östbjörka.

När de tidigare skivorna i serien kom så berättade Pål Olle att spelmännen inte var nöjda med resultatet och bad att de inte skulle ges ut, och jag kan gissa att det gäller även för den här.

Den andra i samma serie heter:

Låtar från Blecket och Gärdsjö (SR-RHLP 1207)

Den 98-årige Blank Kalle spelar låtar efter sin far Blank Anders. Han spelar otroligt stadigt och säkert för sin ålder, även om vi dansare inte kan använda musiken.
Det kan vi däremot göra med de två övrigas musik på denna platta.
Det är Blank Anders, bror till Kalle, som spelar låtar efter både sin mor och far. Och han är van att spela till dans, det märks.
Den tredje spelmannen på den här skivan heter Petters Erik och spelar musik efter sin morfar.

Norrlåtar (MAN 002)

Fem unga killar som är de sanna entusiasterna har försökt att dokumentera Norrbottens musik. Det är förhållandevis ung musik, från omkring sekelskiftet, vilket alltså betyder polketter, schottisar och mazurkor.
På ett hörn har Vifast Björklund fått vara med och han sjunger några visor på Överkalixmål. Några jojkar har de också lyckats att hitta. Det verkar som om de försökt visa ett tvärsnitt av all musik som finns däruppe i norr, och på något vis känns det som om de gapat över lite för mycket.
Men kanske det egentligen inte spelar någon roll, för killarna har verkligen roligt när de spelar och lever sig in i musiken så att de får åhöraren att uppleva samma glädje som de själva.

Med rötter i medeltiden (Sonet SLP 2049)

Carin Kjellman och Ulf Gruvberg heter två sångare som sjunger folkliga ballader och visor till ackompanjemang av bl a fiol, mungiga och krumhorn. De gör klart redan i förtexten på skivan att de inte har några ambitioner att försöka vara tidstrogna, och kanske är det därför som plattan har blivit så underbar - de törs leka med musiken.
Det finns texter till alla sångerna så man kan lätt sjunga med. Och många av dem är säkert kända för de flesta, som; Liten Kersti stalldräng och Herr Peders sjöresa.

Nyköpingshus Spelmansgille och Nyköpings Dragspelsklubb (Toni TLPL 515)

Spelmansgillet spelar en Rosenbergspolska och en polska efter Pehr Ericsson bl a, samt Tystbergavisan och några gånglåtar. Alltsammans i ett enda stort allspel och i ej dansbart tempo. Dragspelsklubben spelar på skivans andra sida några dansbara gammeldanslåtar.

Spelmanslåtar från Värmland (Sonet SLP 2051)

De två unga spelmännen Bengt Lindroth och Bo Isaksson samsas på den här skivan med de lite äldre Rune Asell och Erik Gustavsson. Hela 13 olika polskor och ett tiotal valser ger de oss att lyssna på och dansa till.
Och som vanligt när Sonet ger ut folkmusik, har man försökt fylla alla spåren på skivan, även de emellan låtarna. Spelmännen pratar lite och känner på låtarna innan de sätter igång. Det gör att hela plattan får en mycket avslappnad och gemytlig stämning över sig.

Lillemor Wennerström

SAXAT UR VÄRMLANDS DISTRIKTSBLAD

Ja, nu har åter ett år gått, och man har suttit med i musiksektionen utan att ha gjort särskilt stor nytta i år heller. Jag får väl skylla på tidsbrist. Det är ju alltid en bra räddningsplanka. Några tankegångar har dock dykt upp i min hjärna om hur verksamheten skulle kunna förbättras. Till att börja med skulle jag vilja ta upp tre punkter.

1. Vi bör gå in för bättre kontakt folkdansledare och spelmän.
2. Vi bör specialisera oss på Värmländska danser i första hand.
3. Tag bort Sönderborgskadrilj och andra utländska danser ur repertoaren.

För att återgå till första punkten vill jag erinra om det förhållandet att nyrekryteringen av spelmän i folkdanslagen är knapp. (Undantag finnes). Det kan enligt min uppfattning bero på att spelmannen känner sig som ett serviceorgan som på ett givet tecken skall klämma i med en låt som han/hon aldrig har sett eller hört tidigare, och dessutom spela rytmiskt så att det går att dansa efter. För att klara en sådan uppgift bör man inte vara en genuin spelman, utan en fullfjädrad proffesionell musiker med god orkesterrutin och en sådan kan man ju hyra för 30-40 kr/timme.

Man har inom ringen tydligen fått den uppfattningen att man skulle kunna bättra på dessa kunskaper i form av kurser av olika slag där Gert och jag skulle vara ledare. Denna lösning på problemet anser jag helt felaktig. För det första går det inte att på en veckoslutskurs lära in en sak som tar fyra - fem år på en musikhögskola eller liknande. Det vore bortkastat att ens försöka, och för det andra och kanske viktigaste. Vi bör vara rädda om våra genuina spelmän och dansa deras musik och där har Gert och jag inget att komma med som lärare.

Den låtkurs som vi har varje år i Ransäter fungerar inte som någon utbildningsanstalt i fiolspel. Nej, det eleverna kan i fiolspel har de lärt sig av sin respektive lärare i de olika kommunala musikskolorna i Värmland innan de kommer till kursen. Kursens uppgift är endast att öppna vägen för dem in i låtrepertoaren, och det är ju en oerhört stimulerande och tacksam uppgift.

Jag har ett förslag på arbetsrutin inom lagen som skulle kunna ge spelmannen en mer stimulerande uppgift. Det lyder:

Vid varje termins början träffas ledare och spelman och diskuterar igenom den kommande repertoaren, och försöker tillsammans välja en repertoar som passar spelmannen i första hand. Kan inte han spela så att det svänger om det så föreställer jag mig dansandet helt meningslöst. Då är det bättre med en elförstärkt metronom. Vid denna genomgång gäller det naturligtvis för spelmannen att säga sitt hjärtas mening, vilket kommer att kännas lite ovant i början misstänker jag.

Vi bör i första hand hålla oss till den värmländska repertoaren för det kan den värmländska spelmannen givetvis bäst. Någon kanske undrar var konsekvensen ligger i detta resonemang eftersom jag själv fuskar med både värmlandslåtar, upplandslåtar, sörmlandslåtar, dalalåtar m.m. Det ligger till så att jag väl knappast kan räkna mig som en genuin spelman, utan som en violinist med en viss klassisk utbildning, och är inte representativ för den spelmanssituation som råder ute i lagen. Detta är på både gott och ont men det skall jag inte gå in på närmare här.

Min tredje önskan var: Avskaffa Sönderborgskadriljen och andra utländska danser. Jag har inte gjort några större efterforskningar var Sönderborgskadriljen kommer ifrån. Kanske är den dansk. Det är fruktansvärt svårt att få det att svänga om denna musik på några fioler. Vid sådana tillfällen önskar man att man valt ett annat instrument. Bastuba, pukor eller något annat rytminstrument. Nyligen var jag på en kurs där man stack fram "Oh Susanna ...". Ni får ursäkta men jag blev faktiskt tvungen att gå ut.

Jag hoppas att dessa rader inte verkar alltför pessimistiska inför framtiden. Nej, tvärtom. Själv är jag optimist och tror på ett ännu bättre och trivsammare samarbete folkdansare och spelmän emellan. Förutsättningen är ju dock att vi vet var problemen finns för att vi skall kunna göra något åt dem.

Bengt Lindroth

Pessimisten Ludde: — Dom säjer att de inte ska vara hälsosamt att röka å inte hälsosamt å tugga snus å inte hälsosamt te å drecka brännvin! Snart å de väl inte hälsosamt att vara frisk!!

Arvid i Hjulesta in memoriam

25·10·1924

Spelmansveteranen från Floda, Arvid Johansson, har stilla insomnat i en ålder av 92 år och 2 månader. Han var med midsommardagen 1925 i Malmköping och bildade Södermanlands Spelmansförbund. Han var således veteran, en av de sista. Nu finns det bara två kvar: C G Axelsson i Floda och den som skriver dessa rader.

Arvid Johansson var en längre tid medlem i förbundets styrelse och var även hedersledamot och i den egenskapen har han förbundets guldmärke. Detta med all rätt, ty han var en nitisk och intresserad medlem, som man alltid kunde vända sig till, när det gällde något uppdrag av praktisk art: sälja eller ta emot inträdesbiljetter, sätta upp eller riva ner stängsel och sköta om allt annat tänkbart arbete före och efter de stora spelmansstämmorna, som i förbundets barndom alltid gick av stapeln i egen regi. Arvid och hans söner ställde alltid upp, givetvis gratis. Det är tack vare medlemmar av hans hjälpsamma typ, som en ideell förening — till att börja med utan några som helst anslag från det allmänna — kan äga bestånd och t.o.m. expandera.

Lyngre dagar var Arvid i Hjulesta en omtyckt poet och rimsmidare, som gladde många av sina vänner, som passade på att fylla jämna år, med trivsamma hyllningsdikter. På Spelmansförbundets årsmöten föredrog han alltid ett 20-tal år s.k. "Väderleksrapporter", kvickt formulerade versifierade årsberättelser över vad som hänt (och eventuellt inte hänt) under senaste verksamhetsåret.

Från sekelskiftet och två decennier framåt var Arvid i Hjulesta den mest anlitade bröllopsspelmannen i västra Sörmland. Långt i förväg måste värdfolket för ett storbröllop höra efter, om han och Amandus Sjöberg var disponibla och kunde komma åkande i sin bröllopskärra och med brudgums-Brunte mellan skaklarna. Den hästen hade gått i arv till Arvid efter hans farfar, kyrkvärden i Hjulesta. Sedan blev det musik i dagarna tre: bröllopsmarscher, skänklåtar, steklåtar och annan ceremoniell bröllopsmusik men framför allt dansmusik. Och spela till dans kunde Arvid. Han har också haft talets gåva, och för tre år sedan har han för förbundsarkivets räkning talat in på band minnen från sitt långa liv och sina många spelmansupplevelser. Det är värdefulla och färgstarka skildringar, och förbundet står i stor tacksamhetsskuld till vår vördade hedersledamot som traditionsbärare även på detta område. Nu har hans stämma och fiol tystnat, men Södermanlands spelmän kommer alltid att bevara honom i ljust minne. Vila i frid!

Vännen Gustaf Wetter

Thure Wedberg in memoriam

Thure Wedberg har slutat sin jordevandring efter en lång och svår sjukdom. Han somnade in på natten den 24.11 och vaknade aldrig mer. En skön död!

Vännen Thure var väl på sin tid, ja, ända till sin 70-årsdag, Katrineholms mest mångsidige musiker. Han har spelat på högtids- och sorgefester, lett musiken som ledare för folkdansspelmän och spelmanslag, varit primarie i Katrineholms Musiksällskap och första violinist i en strråkkvartett, som på sin tid var flitig och verksam i Katrineholm. Jag beundrar särskilt hans uthållighet, när det gällde att villigt och glatt ställa upp som spelman för folkdansarna. Det gjorde han t o m när han blivit märkt av sin svåra sjukdom.

Som kammarmusiker var han mycket skicklig och kunde spela prima vista första stämman i krävande strråkkvartetter. Som orkestermusiker var han för Musiksällskapet en stöttepelare från 1930 och minst 30 år framåt.

Katrineholms Spelmanslag och Södermanlands Spelmansförbunds medlemmar sörjer en god vän och en skicklig Fru Musicas tjänare. Han var biträdande arkivarie i Spelmansförbundet och ivrade mycket för, att den sörmländska folkmusiken skulle spelas in på band för att komma barn och ungdom till godo nu och i framtiden. Några dagar innan han fick sluta, talade han med mig om några praktiska åtgärder, som skulle komplettera dem, som han redan vidtagit. Vi spelmän ska försöka att så snart som möjligt infria hans önskemål.

Vännen Gustaf Wetter

Thure Enberg död

Thure Enberg föddes 1913 i banvaktsstugan Johannesdal i Turinge. Han var son till banvakten Emil A. Enberg och dennes hustru Frida.

Liksom sin far blev Thure Enberg anställd vid Statens Järnvägar. Han blev sin arbetsgivare trogen och tjänstgjorde 41 år tills han 1973 avgick med pension. Många resenärer minns Thure som rälsbussförare på våra närliggande banor.

Vännen Thure var aktiv medlem i en rad ideella organisationer. Han har verkat och varit medlem i Katrineholms ABF-kör, Gnesta ABF-kör, Frustuna kyrkokör, Västerås arbetarsångförening, Södermanlands Hembygdsförbund, Södertälje södra villaägarförening, Östra Sörmlands Kulturhistoriska förening, Turinge nembygdsförening, Odd-Fellowlogen nr 95 Taelghia, Stockholms spelmansgille samt Södertälje Sportklubb där han var styrelseledamot åren 1950—1953.

Mest känd var nog Thure som spelman, och det var i den egenskapen som jag hade förmånen att lära känna honom. Redan som 9-åring fick Thure sin första fiol av sin morfar A G Andersson, vilken var spelman och fiolbyggare.

1958 tog Thure Enberg initiativet till bildandet av Södertälje Spelmanslag som nästan från starten varit Sörmlands största spelmanslag. Han var föreningens ordförande 1958—1973 och då han p.g.a. hälsoskäl avgick valdes han enhälligt till spelmanslagets hedersordförande.

Thure [illegible] ingick i styrelsen för Södermanlands Spelmansförbund och han har gjort betydelsefulla insatser bl.a. genom sitt arbete med förbundets arkiv över sörmländska spelmän samt genom organiserandet av stämmor och kurser.

Som spelman var Thure en välkänd och aktad person; hans spelmansmässiga bakgrund kombinerad med hans organisatoriska förmåga har för den sörmländska spelmansrörelsen varit en betydande tillgång.

Thure Enberg har erhållit guldmedalj för nit och redlighet i rikets tjänst och Södermanlands Spelmansförbund har tilldelat honom sitt guldmärke.

Thures bortgång kom så plötsligt och oväntat för oss alla att vi ännu inte riktigt inser att han nu för alltid har lämnat sina närmaste anhöriga och alla vänner.

Du har lämnat oss Thure, men vi minns och saknar!

ARNE BLOMBERG

Till Breflådan

Om spridande av låtar

Tryckta häften för två fioler är ofta mycket dyra, speciellt för den som köper låthäften för att få en större repertoar av melodier. Därför är det bra att flera av spelmansförbunden sprider låtar för två fioler gratis till sina medlemmar. En fördel är också att förbunden kan ta hänsyn till medlemmarnas önskemål beträffande 2:a-stämmornas utformning.

Nyuppteckade låtar bör man emellertid sprida snabbare. Först bör man sprida melodistämman, se'n kan man komma igen med en 2:a-stämma. Naturligtvis kan inte ett förbund sprida 100 % av det som uppteckas. En låtuppteckare på lägre nivå kan ju göra så här: Skriv rent melodin i två exemplar, behåll det ena och låna ut det andra. På det sättet kan man sprida alla låtar från en socken till alla intresserade spelmän i trakten.

Vädjan till låtuppteckare: Om Du absolut måste trycka ett häfte uppteckade låtar, t.ex. för att hedra en äldre spelman, tryck bara melodistämman, avstå från "Copyright" och skriv i stället

— Vill Hilda rensa kålen ordentligt från maskar och sniglar för det kommer en vegetarian på middag idag.

"Kopiera hur mycket Du vill". För det handlar ju om folkmusik och den tillhör ju inte uppteckaren utan folket. Och naturligtvis ska uppteckaren inte ha någon förtjänst på det hela - det är ju en trevlig hobby, som förhindra många tillfällen till synd. Men skriv också när låten spelades och att Du är ansvarig för uppteckningen. Och bli inte sur, om nya uppteckare dyker upp efter Dej och sprider samma låtar på nytt - det har de rätt till. Och spelmannen som Du ville hedra vill ju inte bli bortglömd - han blir glad om det kommer fler uppteckare. Och nu minns han kanske några av låtarna bättre än när Du besökte honom, så att de nya uppteckningarna blir kanske i flera fall ännu bättre än Dina - och det är ju huvudsaken.

Martin Sandelius, Skövde

Hej, Arne

Efter att ha följt din och dina kollegors i Södermanland debatt, tidningen Hembygdens dito samt de olika ronderna mellan Södermanlands Spelmansförbund och Sveriges Spelmäns Riksförbund under något år, tänker även jag som SSR-medlem lätta på trycket inombords.

För det första tycker jag det är förvånande att Sveriges äldsta spelmansförbund inte är anslutet till riksorganisationen.

För det andra: Som medlem i SSR sedan nio år är jag tämligen besviken. Det enda jag fått är blaskan "Spelmansåret", som utkommer högst en gång om året. De senaste två åren har tidningen även ramlat ner i brevlådan mitt i sommaren under benämningen "Spelmanssommaren". Det tar sig.

I det SSR-anslutna spelmansförbund som jag är aktiv medlem i, har vi en representant med i riksstyrelsen. Han har vid ett flertal tillfällen fått i uppdrag av landskapsförbundet att ta upp vissa frågor, men hittills inte vunnit gehör för dessa. Vi har också allvarligt diskuterat om att motionera om en sammanslagning av SSR och SUR. Organisationerna arbetar ju i alla fall enligt stadgarna i stort sett parallellt.

Enligt min mening är SSR bara en klubb för inbördes beundran mellan Knis-Karl och några till samt kanske också Dalarnas och Hälsinglands spelmansförbund. Som organisation för spelmännen kan vi vara den förutan. SUR försöker i alla fall ta hand om och aktivera spelmännen, så var inte ledsen, Arne, att ert spelmansförbunds styrelses "ansträngningar" om nytt medlemskap inte vinner gehör, när inte ens medlemmarnas intressen tillvaratas.

Besviken SSR-medlem

SÖRMLANDSLÅTEN är med sina två nummer per år inte det ideala organet för debatt.

Här kommer, som en följd av insändare för ett år sedan, ett inlägg av Sture Nilsson.

Albin Scott har getts tillfälle att svara och du kan nedan läsa om både Zorns guldmärke och de tre spelen.

Månne ämnet sedan är nog behandlat.?

Till Breflådan

Broder Scott!

Du får ursäkta mej om jag formulerat mitt brev lite slarvigt. Naturligtvis vet vi alla vem som utfärdar glittret (medaljerna), men jag menade naturligtvis att de närmare detaljerna om Nils Olssons premiering 1954 bör ni i Sundsvall känna till bättre än någon här söderut.

Bara en sådan detalj som att du varit hans lärare var det nog inte många som hade reda på och du, om någon, kan väl vittna om N.O.:s spelförmåga. Ändå, trots Zorn-märke, är du inte nöjd med din elev. Även Nils Olssons kännedom om "De tre spelen" är du missnöjd med, men jag undrar ännu en gång:

Är det inte Gullik Falks tolkning som N.O. åsyftar? Det var ju känt att en spelman ansåg en som spelade annan musik än folkmusik vara "musiker" och inte spelman. Kan du inte redogöra för alla fakta du själv har om 3-spelen? Finns släktingar kvar efter Falk, som kan ha notmaterial? Har ingen av alla styrelserna sedan Falks död haft så stort intresse att man någon gång kunnat höra om släkten vet om det funnits noter efter Spel-Gulle, som ju Falk var släkt med?

Då du lagt fram svaren på frågorna ovan anser jag att du och jag - och kanske många andra - har kommit till slutet i våra skriverier. Men naturligtvis är fältet fritt för minnesgoda meddelare i denna diskuterade fråga, som en gång N Olsson blev upphovsman till.

Hälsar Sture Nilsson Tre Rosor

ZORNS SPELMANSMEDALJ I GULD

Bäste Sture Nilsson Tre Rosor

Du frågar i brevlådan om en medaljutdelning här hemmavid i Medelpad år 1954. För att inte ta upp för stor plats i denna tidning skall jag svara i så få ord som möjligt men ändå gå in i detaljer för att allt skall komma fram i denna artikel.

En medlem i Medelpads Spelmansförbund - Torsten Karlsson - inköpte i början av 50-talet en bandspelare och reste Medelpad runt till äldre spelmän, som fick spela in sina låtar på band. Detta med inspelningarna var en fördel, då det underlättade att i lugn och ro exakt kunna få låtarna rätt upptecknade.

Detta blev med tiden en diger samling av låtar i flera häften, som sedermera utkom i Medelpads Spelmansförbunds regi. För detta stora arbete erbjöds Torsten Karlsson en summa av Förbundet men tackade nej. - Vackert gjort.

För att ordna denna samling av låtar bildades inom förbundet en låtkommitté. Ordföranden N A Flodén, samtidigt ordförande i Spelmansförbundet, upptecknaren och samtidigt spelledaren Torsten Karlsson samt tre stycken till, ej här namngivna.

De två nedlade ett hängivet arbete inom låtkommittén och blev så småningom s.k. Pampar utan stora åthävor. N A Flodén, en uppslagsrik person, fick en dag för sig att föreslå affärsbyte med Nils Olsson på så sätt, att om Spelmansförbundet fick överta Nils Olssons upptecknigar i förbundets namn och regi, så skulle förbundet i sitt namn föreslå att Nils Olsson tilldelades Zorns Spelmansmärke i guld.

Under den tiden var Nils Olsson - som några år tidigare avgått ur spelmansförbundet - och de två inte såta vänner på skriftens område.

När Nils Olsson fick detta toppenanbud, vägrade han att mottaga det i förbundets rekommendation. Men om någon av de två i sitt namn ville rekommendera förslaget så accepterade han.
Så blev denna märkliga affär i guldmedaljutdelning avslutad. Frid och fröjd vilade över allt detta.

Så kom denna överenskommelse att bli känd av en medlem i förbundet, Waldemar Strand, som yttrade något i stil med "detta stämmer inte riktigt". Detta kom till Nils Olssons kännedom med resultatet att han återtog överenskommelsen.

Facit: Guldmedaljen var då redan på väg till medaljören och dragspelslåtarna med hambopolskorna m.m. gick Medelpads Spelmansförbund förbi, till medaljören.

Albin Scott, Sundsvall

Gullik Falk och de tre spelen

Albin Scott, Sundsvall

Det har varit mycken diskussion om "De Tre Spelen". Upphovet till detta var Nils Olsson, Sundsvall.

Nils Olsson måste ha hört något uttalande från någon inom spelmanskretsar i Borgsjö, att Gullik Falk själv skulle ha komponerat de svåraste och mest avancerade låtarna i Medelpadshäftet och överlåtit dem på de tre spelmännen. Är antagandet rätt behöll N O det för sig själv.

När Folkmusikkommissionen utgav "Svenska Låtar" Medelpad - den delen som blev insänd av Gullik Falk - ansåg de att det skulle bli ganska besvärligt att ofta citera de tre spelmännens namn. Man kan tänka sig att något ljushuvud bland kommissionens medlemmar föreslog "De Tre Spelen" som en förkortning på dessa spelmän. Man kan säga, en vacker och hedrande överskrift för dessa spelmän från svunnen tid.

Under 1800-talet fanns i Medelpad ett flertal spelmän som satte sin prägel på den medelpadska folkmusiken och vilkas rykte lever oförminskat i folkets hågkomst. Det var Spel-Gulle, Spel-Erik och Spel-Jöns. Det finns många fler att nämna, men vi lämnar dem till en annan gång.

Dessa spelmän har gemensamt nått ett inflytande på den yngre generationen som burit god frukt. De yngre har på ett erkännansvärt sätt uppehållit och fortsatt den folkmusikaliska tradition, som de tagit i arv från sina föregångare.

Att dessa spelmän kom att öva stort inflytande på sina samtida spelmanskolleger är givet. De hade också många lärjungar och deras musik har genom dem levat kvar och spelas än idag.

Tack vare det insamlings- och upptecknings-arbete som bedrivits av nedanstående personer har ett värdefullt material bevarats, vilket ger oss en rätt god föreställning om den folkmusikaliska traditionen i Medelpad.

Av dessa 87 låtar är

Nr 1 upptecknad av violinisten Sven Kjellström	1909
Nr 2-3 av Nils Andersson	1909
Nr 4-84 insända av Gullik Falk	1913
Nr 85-87 av Olof Andersson	1923

När Gullik Falk sände in sina låtar var alla - enligt honom, efter de tre spelmännen: Spel-Gulle Borgsjö, Spel-Erik Viken Torp och Spel-Jöns Stöde.

De tre Spelen

Spel-Gulle (Gullik Gulliksson), 1818-1890, var från Sillre i Borgsjö. Han var torpare och tidvis grovarbetare.

Spel-Erik (Erik Ersson), 1804-1881, var från Viken i Torp.

Spel-Jöns (Jöns Jönsson) var den äldste av de tre. Han kom från Hjältan i Stöde.
Speljönssläkten: se nedan.

Avskrift ur församlingsbok åren 1776-1792

Spel-Jöns-släkten från Hjältan i Stöde

Skräddaren Erik Carlsson	född 1727, död 1792
Hustru Britta Jönsdotter	född 1718
Dotter Märta Ersdotter	född 1751
Sonen Jöns Ersson Byström (far till Spel-Jöns, Stöde)	född 1755
Hustru	
Sonen Jöns Jönsson (Spel-Jöns)	född 1790, död 1860

Enligt Jordaboken var det bönder i Fränsta (Torps Socken) som ägde och brukade jordlotter i Hjältans by (Viskan, Torp).

Farfar bodde i en liten stuga i nämnda by ovanför Stasättsbäcken; Fällskräddare, tillika spelman.

Spel-Jöns bodde tillsammans med en kvinna (var ej gifta) hos Olof Lundgrens i Ede by, Stöde socken. Folket fick hjälpa kvinnan både med mat och ved. Spel-Jöns var mycket begiven på starka drycker, vilket gjorde att de levde i små omständigheter.

(Ovanstående är efter en handskrift av en Isaksson som var intresserad av spelmän och deras liv).

Att vara spelman på den tiden var ingen dans på rosor. Särskilt inte för dem som ingenting ägde eller bara hade en liten jordlapp att sätta lite potatis på. Var man spelman så var man värdelös, utom vid gillesstuga eller bröllop, som kunde räcka i tre och fyra dagar i sträck, där "Spelvattnet" flöt i strömmar. För betalningen blev för det mesta in natura; kontanter var det ej så gott om. Spelmansfamiljerna fick fara illa; det fanns sådana förr i Medelpad. Jordbruket förföll. Dom ville bara spela, spela.

Gullik Falk, Alby

Född den 3 september 1875, död nyårsafton 1928, i Borgsjö socken, Medelpad. Falks moder och Spel-Gulle var kusiner. Han kan säkerligen räknas som den förnämste bevararen av de tre spelens traditioner.

Genom sin notkunnighet, sin för en allmogespelman ovanligt stora teknik och kännedom om fiolens resurser och genom sin stora och omfattande repertoar har han blivit en förgrundsfigur för den medelpadska folkmusiken. Som elev till Spelgulle har han inte blott fått lära sig dennes melodier, utan även lyckats tillägna sig hans speciella spelsätt. I detta ingick bland annat ett väl utvecklat staccato-legato, vilket för sin svårighets skull endast undantagsvis användes av spelmän i gemen.

Ett exempel på ett undantag var Lapp-Nils från Jämtland. De flesta av hans låtar gick i trioler och de utfördes med ett stråkdrag ned på första tonen och ett stråkdrag uppåt på de två efterföljande tonerna - staccato=legato. En teknik som få spelmän - trots sin notkännedom - behärskar ännu i denna dag.

Gullik Falk

Gullik Falk använder sig i vissa låtar mycket av pizzicaton och flageoletter och rör sig gärna i de högre lägena. Löpningar och passager i fjärde och femte positionerna bereder honom sålunda inga svårigheter. Till detta skall jag återkomma på ett annat ställe i tidningen.

Gullik Falk var skomakare, ett yrke där allt är enformigt. Samma trasiga, skitiga sko, samma återkommande handgrepp: sylen i vaxklumpen, sedan sticka ett hål i sulan, dit med träpluggen och två slag med hammaren. Fotogenlampan hängande över arbetsbänken. En större kula av glas fylld med vatten fick tjänstgöra som förstoringsglas att förstärka ljuset från lampan till arbetsmomentet. Arbetet gick automatiskt; inga skärpta tankar erfordrades för att utföra detta enformiga arbete.

På grund av sitt arbete, ensamheten i den lilla verkstaden, ingen att byta tankar med, blir de flesta skomakare mer eller mindre s.k. filosofer, djupt tänkande och grubblande över livets mysterier. Där fantasin flödar ohämmat, där finns inga gränser som kan stoppa en i sina drömmerier. Det var nu inte alla förunnat att få utlopp för sina drömmerier, men det fick Gullik Falk i övermått.

De gånger det blev för övermäktigt kunde han ta fiolen från verkstadsväggen och försöka samla de toner som ljöd i hans tankar. Där i ensamheten släppte han sig lös med sina brusande toner. Fiolen sjuder och spelmannen njuter. Tänk vilken härlig känsla! Obeskrivligt! Och har man förmånen att någorlunda behärska stråkinstrumentet - Ofattbart, himmelskt!

Gullik Falk var inte den som spelade på alla större eller mindre tillställningar och gillesstugor där spelvatten rann i strömmar och hemmavarande familjemedlemmar fick lida nöd. Han försörjde familjen och spelade där han trivdes. För detta blev han av en dragspelare kallad "Herrskapsspelman" (En stor ära).

När Gullik Falk sände in sina låtar till Folkmusikkommissionen var alla, enligt honom, efter de tre spelmännen Spel-Gulle, Spel-Jöns och Spel-Erik. Om man analyserar dessa låtar, 87 st, finns det en viss skillnad på 19 st vad beträffar stilen och karaktären. Tongångarna och tekniken högt uppdriven.

Gullik Falk blev med tiden mer och mer teknisk på fiolen. Vad var det då som hindrade honom att lägga till lite här och där på låtarna? Inget. Fältet var fritt för eventuella tillägg, även på de tre spelmännens låtar.

Att uppteckna låtar efter ortens spelmän har sina sidor. Att spela deras låtar blir detsamma. De tre spelmännen hade var sitt spelsätt, stil och tongångar. Som nu Gullik Falk spelar upp deras låtar är det omöjligt för honom att imitera deras spelsätt, stil och stråkföring så lång tid efter deras frånfälle. Det blev, som man förstår, samma Gullik-Falk-stil på de tre spelmännens låtar.

Kompositioner

Gullik Falks egna kompositioner (mest troliga) i Medelpadshäftet Svenska låtar

Nr		efter
1	Polska	Spel-Jöns
2	Giljarepolska	Spel-Gulle
8	Polska	Spel-Erik
9	Brudvals	Spel-Jöns
11	Polska	Spel-Jöns
15	Vals	Spel-Jöns
27	Polska	Spel-Erik
31	Djävulspolskan	Spel-Jöns
33	Polska	Spel-Jöns
34	Vals	Spel-Jöns
36	Polska	Spel-Gulle
37	Häxdans	Spel-Gulle
38	Polska	Spel-Gulle
40	Marknadspolskan	Spel-Jöns
44	Gökpolskan	Spel-Erik
45	Polska	Spel-Gulle
86	Grottekvarnen, vals	??
87	Vals	Spel-Jöns

Om det nu är med sanningen överensstämmande att ovanstående 19 låtar är efter Gullik Falk, så förblir det en gåta varför han överlät dessa underbara låtar till resp. spelmän.

Det brukar för det mesta vara så att genier, som vet och kan någonting, högst ogärna vill lysa med sin kunnighet och skicklighet. Dom tycker att det inte är någonting att skryta över eller prata om. Dom anser det som vardagsmat, inget märkvärdigt. Vad tänkte Gullik Falk? På den tiden var det något av avund spelmän emellan; trolldom - Svartboka - etc. etc. Att Gullik Falk med tiden blev mycket teknisk var kanske också en förbannelse. Kanske han kände trycket från spelmän som uttalat förnedrande ord om hans sätt att spela osv. Om Gullik Falk skulle ha uppgivit sig som kompsitör till ovanstående låtar kanske de aldrig blivit godkända? Den misstanken kanske fanns i honom. Gullik Falk höll sig på sin kant utan att gräva ner sig i sus och dus.

Pizzicaton och flageoletter, Staccato=legaton

Det har varit ett väldigt hallå sedan år 1930 om Gullik Falks Pizzicaton, flageoletter och staccaton=legaton i sina låtar, vilket kulminerade 40 år senare i Sörmlandslåten år 1970. Kan man tänka sig att en medelpading och så kallad "norrlänning" kan komma med sådana galenskaper. En insändares anmärkningar om Gullik Falk, som nästan hela eliten inom spelmanskretsen här hemmavid accepterade att de ej hörde till spelmanslåtarna. Kan man tänka sig något enfaldigare?

År 1910-12

Jag hade då spelat fiol sedan år 1900, självlärd i allt inom folkmusiken. Kom vid denna tid över lösa blad med tryckta låtar från "Södra Sverige" = söder om Stockholm (som jag då uppfattade det som norrlänning). Det var inga leksaker för en spelman. Där förekom så många förstämningar i olika tonarter, pizzicaton, flageoletter, staccato=legaton, namnen på respektive låtars spelemän, visslarepolska där den visslar på vissa ställen, "Gubben" och "Käringa"träta. En stråkföring som inte vem som helst behärskar så notspelare han är.

Tyvärr är alla dessa noter förskingrade. En yngling hade ej förstånd att tillvarataga sådana klenoder och städerskor ansåg att sådana hieroglyfer inte var någonting att spara på.

Först vid vuxen ålder reste en dag Gullik Falk den ca 12 mil långa järnvägsresan till Sundsvall. Han vistades där en tid. Vid den tiden fanns det på varenda krog ett musikkapell, som bestod mest av violin, cello och piano. G F passade då på att av någon violinist lära sig notsystemets mysterier. Resultat: Enligt skribenten var nu Gullik Falk en - musiker.

På den tiden violinisten Karl Sporr reste i in- och utlandet med uppspelningar i folklåtar var hans

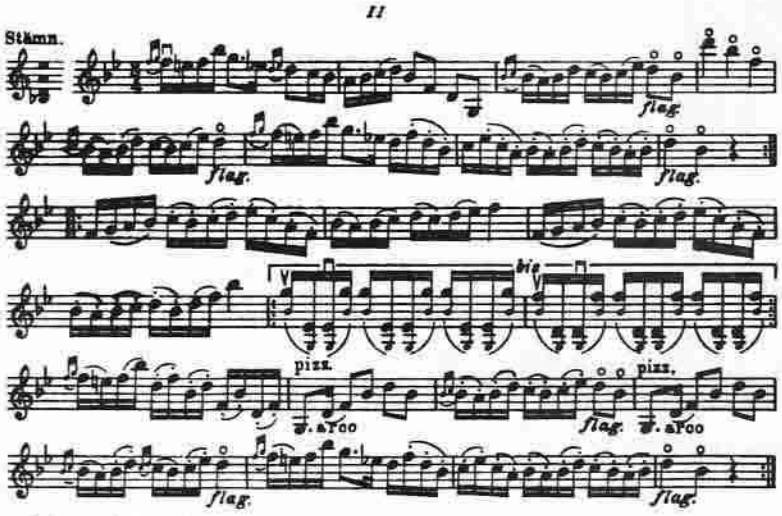

Låten gick under benämningen »Svanpolskan».
Den har förut tryckts i Lukasgillets i Lund publikation, Finn, 1913.

bravurnummer låtarna som här är noterade som Gullik Falks. Det gick rysningar efter ryggen vid dessa taktfasta rätta rytmer då Sporr spelade dem. En upplevelse.

Anton Högerberg

Den ende som man kan säga fullständigt kunnat upptaga manteln efter Gullik Falk var Anton Högerberg, Ånge, elev till Gullik Falk. Han är mig veterligen den ende i Sverige som för närvarande kan spela och tolka låtarna som de skall spelas. I hans yrke, målarens, blir ofta stråkarmen, dvs högra armen, utsliten. Detta inverkar menligt med ostadig ton som följd. Detta har nu drabbat Anton. Turligt nog har han i tid spelat in några låtar på platta, som är en njutning att höra.

Gullik Falk hade en son, William (nu 1975 fyller han 76 år), i unga år medlem i Medelpads Spelmansförbund. Första gången jag hörde honom spelade han polskan nr 1 i Medelpads-häftet. Jag ansåg honom då jämbördig med Anton Högerberg. Nils Olsson var vid denna tid medlem i förbundet och hade nyligen börjat lite smått om Gullik Falk. När William vid en uppspelning i Stadshussalongen fick höra N O misskreditera hans far bland de närvarande spelmännen blev han förbannad, avsade sig medlemskapet och försvann ur spelmanskretsarna. Blev en totalt död man inom folkmusiken. En stor förlust för spelmansförbundet.

Allan Sobl

Holger Andersson död

Den 8 februari 1975 avled musikförläggare Holger Andersson, Göteborg, 66 1/2 år gammal. Han var innehavare av Musikförlaget Nordisk Folkmusik, Göteborg, och lyckades med konststycket att vara förläggare för en hel del nothäften med svensk folkmusik. Han hade en stor kundkrets och var känd i vida musikkretsar, icke blott i Sverige. Han var den personifierade hederligheten i affärsangelägenheter, en spelmännens vän och beskyddare, och det är mycket tack vare hans insatser som svensk folkmusik blivit känd och uppskattad. För hans uppoffrande gärning står spelmansorganisationerna - icke minst Södermanlands Spelmansförbund - i stor tacksamhetsskuld. Holger Andersson lämnar ett stort tomrum efter sig.

Det är svårt att sätta sig in i att ägaren av Nordisk Folkmusik AB ej mer är att finna på sitt anspråkslösa kontor på Kungsgatan eller i sin bostad på Dr Belfrages gata. Han var rörande hjälpsam och vänfast. Han var sjuklig i hela sitt liv; i ungdomen led han av TBC och på äldre dagar av cancer. Den sistnämnda sjukdomen ändade en, mänskligt att döma, alltför kort levnad, fylld av tåligt och tålmodigt arbete i Fru Musicas tjänst. Som en ringa erkänsla för sin ideella strävan blev han för några år sedan utnämnd till Riddare av Vasaorden, vilket han satte stort värde på.

Vila i frid, gode vän, och tack för god gärning till fromma för den svenska folkmusiken!

Gustaf Wetter

NOTISER OCH ORDSTÄV

hämtade ur Folkminnesarkivet, Nordiska Muséet.

De spelmän som lärt av näcken kunde spela på vilken sida av fiolen som hälst. Sömstugu-Fredrik i Stora Malmen. Och han kunde annat med. (Hagström, Hagtorp, f. 1840 i Österåker).

Den onde deltar i dansen. Ja denna berättelsesägen har jag hört som barn, att den onde dansa ihjäl pintorpafrun är en gammal sägen, att den onde dragit hela skaran under jorden är mig obekant. Det har hänt att någon klätt ut sig anskrämligt och sökt skrämma ungdomen, men fick ett kok stryk och så var den saken klar. (Axel Axelsson, Råby, f. 1869).

Näcken håller te´ ve´ åar, broar och i "sjögar" helst vid bråddjup och klippor. Han vill råda öfver mångens öde och han kallar mången ned till sig. Helst gör han bekantskap med unga spelmän. Ännu (1868) finnes sådana i lifvet, "som ha lärt af Näcken", och så goda fioler ha stundom af Sörmlands-Näcken blifvit till de af honom gynnade utdelade, att sedan strøken väl kommit i gång, så va´ han (strøken) god te´ spela sjelf sen bå´ fiol å strøke va´ ta´na frå´ spelman. "Ens sådan fiol är af rätta slaget." (Härmelin, 1868).

Bröllopsspelmän togs alltid ut de bästa, som fanns att få. Häradsspelmän är här en främmande titel, byspelmän var mest av dålig kvalitet. Vandrande spelmän var här för oss obekanta. Spelmans rätt, man kunde taga spelman från vilken trakt man önska, utan tvister, den skickligaste räknas den för som utförde bästa danstakten. Några egendomsmelodier räknades ej utan man endast sa den låten spelar den, å den, å så togs den upp. I lära hos skicklig spelman var det brukliga, samt mot betalning i penningar. Ja - lärjungarna fingo ackompanjera sina lärare, ja noter kunde en och annan man få.

Notskrift börja här p. 1870-talet, kunskap om dessa noter spreds av klockare och betjänter. Ja - nya melodier och danser uppkom mera därigenom. På gehör jenom sång eller vissling lärde man sig av andra. Stödernas musik har nog invärkat, mången beväring å soldat har nog lärt rätt mycket under regementsmöten. Men fingo ej rätta finessen förr än de träffa en skicklig spelman. (Axel Axelsson, Råby).

Härads-spelmän är enligt vad jag hört någonting av äldre datum då en spelman skaffade sig tillstånd att utöva sin musik i hela häradet. Det förekom även att spelmannen bodde i en liten stuga vid bygatan, ibland kunde han dö i armod då ett supigt levnadssätt bidrog till att han fick leva på svältgränsen. (Evald Larssons farmor, f. 1867, V. Vingåker).

De blötte sina strängar i brännvin och lät dem torka före påsättandet på instrumentet för att de skulle hålla längre. (Evald Larsson, V. Vingåker)

Alltjärns-Erik har spelat på bröllop. Han va fiskare på gården. Dom dansa mycke på bröllopet o sen skulle di följa brudfolket i säng. Då skulle spelman få dra av brudgummen stövlarna o då skulle han hitta en peng i stöveln. För 87 år sen va ja me på mitt första bröllop o ja kommer så väl ihåg när han hitta pengen i stöveln. (Anders Larsson, f. 1853 i Julita. Uppteckat 1941).

Usch va dä går, sa käringen, valsa å nös. (Stockholm)

Usch va dä går, sa käringen, valsa å neg. (Stockholm)

Usch va dä går, sa käringen, valsa å fes. (Stockholm)

Usch va dä går, sa käringen, valsa å log. (Stockholm)

Sista valsen, sa snigeln, blev ihjältrampad på dansbanan. (Värmland)

Allt på stort, sa´ tiggarn, dansa´ i farstun. (Strängnäs)

Har du sett på maken, sa käringen när hon dansa naken. (Västergötland)

Ungdomen rasar, sa käringen, dansa naken.

Nobelt, sa fan, dansa i glasbyxor. (Stockholm)

Här ska valsas, sa den, som dansa i träskor. (Dalsland)

Akta fötterna dina, sa tuppen som skulle dansa med hästen.

Det var en vacker vals, sa guldsme'n om marschen. (Sörmland)

"Far vakkert mäd bruda, dä ä mitt barn ho går mäd" sa'd presten dansad brudgummen te. (Närke)

Det luktar så fint, sa bonden, när prostinnan dansa. (Halland)

Nu går det för mig, sa Billengren, kom i takt i valsen. (Värmland)

Lyckas inte, sa Sohlberg, skulle dansa mazurka.

Det var knubb, s Hellman, dansa med Lisa. (Småland)

I hälvitet dansar jag, sa käringen, när drängen ville dansa med henne på bondgillet.

Är du ledsen luder, sa höken, dansa med hönan. (Stockholm)

Slår du min dam på käften, så slår jag din dam på käften, sa bonddrängen på dansbanan.

Det går bra bara jag kommer igång, sa tuttan om dansen. (Dalarna)

Nu är det slut med det roliga, sa prästen, dansa i kyrkan.

Nu ska vi riktigt roa oss, sa fan, dansade med mor sin. (Östergötland)

Här är trångt om saligheten, sa prästen, dansa fransäs på begravningen.

Det märks ej för musiken, sa kavaljeren.

God natt för alltid, sa käringen, när gubben dansa i sjön.

Bättre lycka en annan gång, sa flickan, dansa med sig själv.

Det går efter gehör, sa tornväktarn, tuta' galet.

Dä stämmer, sa fan, spelte piano. (Dalsland)

Det stämmer, sa han, som satte sig i bälgaspelet. (Småland)

Tyckte la ja dä va klarinett, sa bonden, fick höra göken.

Spela ut, sa orgeltramparn. (Jämtland)

Dä va mej en hårdspelter fan, sa prästen om psalmen när han tugga småspik.

Det är inte nog med att ha näfverskor för att kunna dansa.

Dansa är inte farligt, men akta er för pojkarna. (Bohuslän).

Pojkarna har alltid "laddat gevär" då de dansar. (Bohuslän)

Juvliga toner! Kom dansa bå höns å kalkoner. (Ångermanland)

När gubben dansar river han upp mycket damm.

DU SOM ÄR NOTBUNDEN...
HÅLL DIG NYKTER!

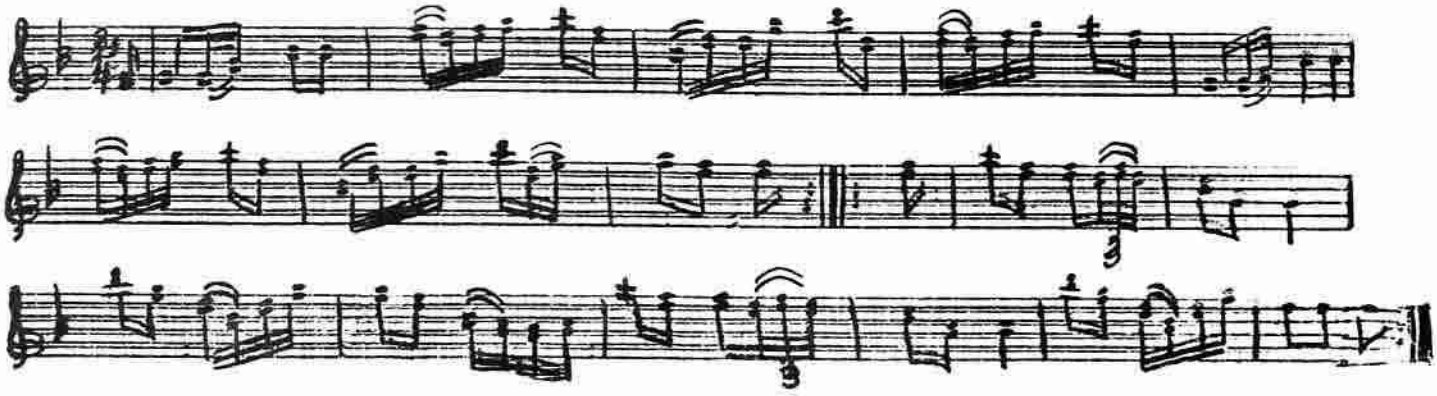

Bryngelssons notbok

En mer än 200-årig notbok utkom i höstas. Det är en samling, omfattande 160 melodier, ursprungligen präntade av Johannes Bryngelsson, Sexdrega socken i Älvsborgs län.

Bryngelsson föddes 1758 och skrevs 1789, då han gifte sig, som "drängen och åboen". När han avled titulerades han "nämndeman".

Den nu utgivna notboken är en del av den s.k. Sexdrega-samlingen, som totalt omfattar ca 345 handskrivna noter.

Den bryngelssonska notbokens original finns hos Kindgillet i Göteborg, medan resten finns på Musikmuseet i Stockholm.

Bland de 160 nu publicerade melodierna finns en stor mängd polonäser och menuetter av stort intresse. Polonäserna är flertalet av samma typ som vi har i Sörmland, både sexton- och åttondelsvarianter. En del direkta paralleller till sörmländska slängpolskor (upptecknade ca 100 år senare) kan påvisas.

Där finns även en del marscher av intresse, en kontradans (melodin till Gustafs skål), Så Wäfwa de wallmar osv.

Att Gustafs skål finns under benämningen kontradans kanske visar att nedteckningen inte skrivits till den då så populära kungavisan (den borde ju då rimligen fått beteckningen "Gustafs skål") utan är en variant av den tidigare kända melodin. Bryngelssons notbok är daterad 1774, två år efter det att Bellman skrivit texten till melodin. Läs gärna vidare om Gustafs skål i Sörmlandslåten nr 1 1974....

Du som är intresserad av äldre uppteckningar vill givetvis ha denna utmärkta samling. Det ordnar du lättast genom att sätta in 5:-- (tänk att något kan vara billigt i våra dagar) på postgiro 52 36 90 - 6, Ulf Kinding, Göteborg. Samlingen kommer, som ett brev på posten...

EN KLOSTERHISTORIA

Sture Nilsson Tre Rosor

Då jag i slutet av 1920-talet råkade den store doktor Frödin (Otto), antikvarie vid Vitterhetsakademien, utgrävare av Alvastra Kloster och bopålsfolket vid Dags Mosse i Östergötland, blev vi trots ålder (och på den tiden, civilstånd) goda vänner. Han visade slutgången där barnlik funnits, ingrävda av nunnor från klostret mot dåvarande järnvägen Fornäsa-Ödeshög (numera nedlagd). Så är jag framme vid hans, Frödins, historia:

Höstsolen gjorde skuggorna långa, ännu surrade humlor och bin. Munkarna, inte många, tog upp karp ur de stora karpdammarna, ordnade med ved och lager av vinterförråd. Vid denna tid var på Alvastra mest nunnor. Deras abedissa var död och i dessa dagar kom just från Vadstena en ny föreståndarinna. Hon införde en ny ordning i klostret, där den ordningen alltid rått att varje nunna haft en sak att göra, men nu skulle det alterneras. En och samma nunna skulle inte alltid diska, en och samma inte alltid tvätta osv. Nu skulle det skiftas så att alla fick göra allt och det var roligt och omväxlande för de stackars nunnorna i Alvastra.

En dag var syster Asta och lukade i klosterträdgården, då syster Beata kom ut och skakade sängkläder. Syster Asta frågade om syster Beata städat hennes sovcell.

"Jadå, för en timma sedan var där färdigt."
"Kära syster Beata, fann du i min säng en stor morot?"
"Jadå, kära syster Asta, men varför frågar du?"
"Jo, syster Beata, det var min man och make!"
Syster Beata blev verkligt och djupt ledsen:
"Kära syster Asta, då måste jag beklaga sorgen att du blivit änka, för jag åt upp moroten för en timma sedan!"

Sommarens stämmor

Följande uppgifter har kommit red tillhanda:

● 18 maj	Sekelskiftesstämma på Torekällberget, Södertälje. På kvällen samkväm.
● 19 maj	Spelmansstämma på Torekällberget, Södertälje
24 maj	Spelmans- och folkdansträff i Kisa
25 maj	Ungdomsringens dag på Skansen
24-25 maj	Spelmansstämma och folkdansträff i Östervåla
30 maj-1 juni	Upplandsschottis
● 1 juni	Sörmlandsdagen i Parken, Eskilstuna
1 juni	Spelmansstämma i Västerfärnebo
1 juni	Spelmansstämma i Uppsala
7 juni	Mälaröstämman
7-8 juni	Spelmans- och folkdansarting på Rommehed
7-8 juni	Ransätersstämman
14-15 juni	Spelmansstämma i Österbybruk
15 juni	Spelmansstämma vid Lövstad Slott, Östergötland
● 21 juni	Julitastämman. På kvällen samkväm i Malmköping
● 22 juni	Malmköpingsstämman
27-29 juni	Finlands Svenska Spelmansförbunds årliga stämma. I år i Pargas i Åboland.
29 juni	Spelmansstämma på Skansen. Dalarnas Spelmansförbund och Stockholms Spelmansgille medverkar
3-6 juli	Riksspelmansstämman på Frostavallen
12 juli	Hälsingehambo
13 juli	Delsbostämman
14-20 juli	Kaustby utanför Vasa. Finlands Spelmansförbund
19-20 juli	Spelmansstämma i Själevad
19-20 juli	Erik Sahlströms spelmansstämma. Ottarsborg, Vendel
20 juli	Ålands Spelmansförbunds sommarfest
● 3 augusti	Spelmansstämma i Nynäshamn
● 17 augusti	Spelmansstämma i Katrineholm
23 augusti	Linköpingsstämman
● 24 augusti	Södertälje Spelmanslag ordnar stämma i Turinge
● 6 september	Sparreholmsträffen

● Sörmländska arrangemang

LASSE I LYBY

Skånes Spelmansförbund

inbjuder till

FROSTAVALLSSTÄMMAN

1975 års Riksspelmansstämma med uppspelning för Zornmärken på Frostavallen, Höör

3 - 6 juli 1975

Den trivsamma stämman; stämman där vi inte marscherar; stämman där vi spelar med varandra, för varandra och andra; stämman där spel och dans kommer väl överens - STÄMMAN DÄR DU KOMMER ATT TRIVAS!

Vädret? Vackert, naturligtvis. Vad annars? Skulle det trots alla avtal bli regn någon gång, ja då har vi gott om plats i många rum och salar. Rummen? Första klass och något enklare. Dusch och bastu.

Maten? Skånsk med extra spets.

För dig med husvagn finns det uppställningsplats. Tältare har också möjlighet.

Ordentliga hygienutrymmen finns i huvudbyggnaden.

Barservering med mat och kaffe.

Viktigt!! Skriv till:

Frostavallsstämman
Kamrer Nils Hellborg
Byhögsgatan 3
212 31 MALMÖ

Han sänder dig program och anmälningsblankett, som du sänder tillbaka ifylld till samma adress.

Alltså: Hjärtligt välkomna till

FROSTAVALLSSTÄMMAN 1975
på Frostavallen, Höör.

Skånes Spelmansförbund

𝄞

MÄLARÖSTÄMMAN 1975

FOLKLIGT SPEL OCH DANS

FÄRENTUNA HEMBYGDSGÅRD,

Färingsö, lörd. den 7 juni 1975

Prel. program

Kl. 13 Musikgudstjänst med spelmän i Färentuna kyrka

Kl. 14 Spelmansstämma vid hembygdsgården. Spelning från scenen - med möjlighet till dans på dansbanan intill.

Kl. 19 'Gammaldans" varvat med äldre folklig dans

Buss 315 och 317 från Brommaplan kl. 9.30, 11, 13.35, 15, 16.15, 18.50
Från Färentuna kl. 14.50, 16.10, 17.35, 20.05, 23.10
Arrangörer: Mälarö gille, Färingö hembygdsförening, Lovö hembygdsf., Adelsö hembygdslag, Ekerö kulturnämnd.

Upplysningar: tel. 08/87 91 85

(Detta är Juno Bobergs arbetstelefon. Han meddelar att medverkande spelmän bjuds på kaffe med dopp, från den välförsedda serveringen. Före gammaldansen intas lämpligen medförd middagsmatsäck)

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND • SÖRMLÄNDSKA UNGDOMSRINGEN